

Strijd om andermans Strijd

Een onderzoek naar de hulpverlening in het voorliggend veld bij complexe scheiding

Afstudeeronderzoek Toegepaste Psychologie

Danique Bleker en Anna Postma

In opdracht van Jacqueline van der Slot, Molendrift

Strijd om andermans Strijd

Een onderzoek naar de hulpverlening in het voorliggend veld bij complexe scheiding

Afstudeeronderzoek Toegepaste Psychologie

Aantal woorden adviesrapport: 14.797

Auteurs: Danique Bleker (313926) & Anna Postma (354801)

Opdrachtgever: Jacoline van der Slot, Molendrift

Afstudeerdocent: Dorien Petri

Opleiding: Toegepaste Psychologie

Opleidingsinstituut: Hanzehogeschool Groningen

Datum: 29-05-2020

Voorwoord

Voor u ligt het adviesrapport 'Strijd om andermans strijd' die wij hebben geschreven tijdens de afstudeerfase van de opleiding Toegepaste Psychologie aan de Hanzehogeschool te Groningen. Het onderzoek is uitgevoerd in opdracht van Molendrift. De contactpersoon vanuit Molendrift is Jacqueline van der Slot, zij is binnen de organisatie werkzaam als orthopedagoog. Vanuit de vraag van de opdrachtgever hebben wij onderzoek gedaan naar de huidige situatie met betrekking tot de hulpverlening rondom complexe scheiding in het voorliggend veld. Het adviesrapport is geschreven voor professionals van Molendrift en uit het voorliggend veld.

Onze dank gaat uit naar Jacqueline van der Slot. Tijdens het onderzoek was er met haar een prettige samenwerking en heeft zij ons voorzien van goede adviezen. Daarnaast willen wij Dorien Petri, hogeschooldocent aan de Hanzehogeschool, bedanken voor de begeleiding en de concrete feedback die wij van haar hebben ontvangen. Tot slot willen wij alle respondenten bedanken die hebben meegewerkt aan het onderzoek, door tijd en moeite te investeren in het deelnemen aan de interviews.

We kijken op een leerzame tijd terug, waarin wij met veel plezier dit onderzoek hebben uitgevoerd. Wij wensen u dan ook veel leesplezier!

Groningen, 29 mei 2020

Danique Bleker en Anna Postma

Samenvatting

Dit onderzoek heeft betrekking op complexe scheidingen, wat omschreven kan worden als scheidingen die zo conflictueus verlopen dat de ouders het belang van de jeugdigen en/of van de andere ouder uit het oog verliezen. Door de transitie in de jeugdhulp, waarbij de verantwoordelijkheid voor de zorg bij de gemeenten ligt in plaats van bij de overheid, moet het voorliggend veld, meer gericht zijn op preventief gebied. Problematiek rondom complexe scheidingen komt hierdoor vaker terecht in het voorliggend veld dan voorheen. Het probleem hierbij is dat deze hulpvragen te laat bij de specialistische GGZ terechtkomt. Hierdoor wordt het vaak pas aangepakt op het moment dat het geëscaleerd is. Met als gevolg dat kinderen lijden onder de scheiding en dat zij bedreigd worden in de ontwikkeling. Het is van belang dat al in het voorliggend veld tijdig gesignaleerd en adequaat gehandeld wordt, zodat scheidingen niet in geëscaleerde vorm worden doorverwezen naar de specialistische GGZ en er ruimte is om de juiste hulp te kunnen bieden. Er wordt daarbij gekeken of het door Molendrift ontwikkelde instrument voor complexe scheiding hieraan een bijdrage kan leveren.

Het doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de situatie in het voorliggend veld, met betrekking tot complexe scheidingen waardoor er wordt bijgedragen aan een doorgaande lijn van het voorliggend veld naar de specialistische GGZ. Hiervoor is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *“Wat is de huidige situatie in het voorliggend veld met betrekking tot de hulpverlening rondom complexe scheiding en hoe verhoudt zich dit tot het instrument dat door Molendrift ontwikkeld is?”*

Om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvraag is een praktijkonderzoek uitgevoerd, waarbij zestien professionals uit verschillende teams in het voorliggend veld in Noord-Nederland zijn geïnterviewd door middel van semigestructureerde interviews. Het doel hiervan was om een beeld te schetsen van de huidige situatie in het voorliggend veld. Een vereiste van de respondenten was hierbij dat zij ervaring hebben met hulpverlening rondom scheiding. Gebleken is dat professionals dezelfde definitie hanteren van complexe scheiding. Daarnaast bleek dat de professionals de verschillende thema's uit het instrument van Molendrift (kinderen, financiën, sociaal netwerk, ruzies, emoties) centraal staat in de hulpverlening bij scheidingsproblematiek. Tevens bleek dat de samenwerking tussen de eerste- en tweedelijnszorg verbeterd moet worden. Daarnaast hebben professionals behoefte aan het invoeren van een eenduidige werkwijze en handvatten bij gesprekken met ouders in onderlinge strijd. Tot slot bleek dat hulpvragen rondom scheidingen al complex zijn op het moment dat ze binnenkomen in het voorliggend veld. Dit betekent dat de oorzaak van de complexe scheidingen in de specialistische GGZ niet zozeer ligt bij het niet tijdig signaleren en adequaat handelen in het voorliggend veld. Complexe scheidingen komen ook voor professionals in het voorliggend veld pas laat in beeld.

Op basis hiervan wordt aanbevolen om het instrument van Molendrift te implementeren in het voorliggend veld, met hierbij behorende trainingen. Op die manier kan er een eenduidige werkwijze worden gehanteerd en worden er handvatten geboden bij de gesprekken met ouders in strijd. Daarbij is het van belang dat dit door alle professionals wordt gebruikt, om de eenduidige werkwijze te hanteren. Echter, eenvoudige implementatie van het instrument ontwikkeld door Molendrift zal geen totaaloplossing bieden bij preventie van complexe scheiding, binnenkomend bij professionals in het voorliggend veld. Het opvangen van de hulpvraag vanuit gezinnen voordat escalatie door preventieve zorg, is daarom een belangrijk onderwerp voor vervolgonderzoek. Er is dan meer ruimte om in het voorliggend veld de juiste hulp te kunnen bieden, waardoor er minder doorverwijzingen zullen plaatsvinden naar de specialistische GGZ.

Tot slot is er vervolgonderzoek nodig naar de ervaringen van gezinnen in complexe scheiding ten opzichte van de hulp geboden door professionals. Dit onderzoek zou namelijk inzichtelijk kunnen maken op welk moment een gezin het meest ontvankelijk is voor hulpverlening in het voorliggend veld.

Abstract

This research refers to 'complex divorces', which can be described as divorces that are so conflicting, that parents become entangled in their struggles and lose the interests of the children or the other parent out of sight. Because of the transition in the youth help, whereby the responsibility for healthcare lies at the municipalities instead of the government, the street-level bureaucrats have to be more focused on preventive healthcare. Problems concerning 'complex divorces' more often end up in the street-level bureaucrats than before. The problem here is that the problems end up too late in the specialist mental health care. This ensures that children suffer from divorce and they are threatened in their development. It is important that the street-level bureaucrats timely signal a complex divorce and react adequately so that complex divorces will not end up in the specialist mental health care when escalated and there is time to offer the help that is needed. It will be examined whether the complex divorce tool developed by Molendrift can contribute to this.

The goal of this research is to get an image of the current situation of the street-level bureaucrats around complex divorces. That will contribute to creating a continuous line between the street-level bureaucrats and the specialist mental health care. For that goal the following research question has been formulated: *"What is the current situation at the street-level bureaucrats concerning the health care around complex divorces and how does this relate to the instrument that was developed by Molendrift?"*

To answer the research question, a practical study has been performed. Sixteen professionals from the street-level bureaucrats from different teams in the Northern part of the Netherlands have been interviewed through a semi-structured interview. The purpose of this was to get a picture of the current situation in the street-level bureaucrats. A requirement for the respondents was that they all had to have some experience with the healthcare around complex divorces. It has been found that professionals use the same definition of 'complex divorce'. Also, the different themes from the instrument of Molendrift (finances, children, social network, fights, emotions) are being used by the professionals and that those themes fulfill a central role in the healthcare of divorce problems. There has been revealed as well that the cooperation between the primary and secondary care has to be improved. Also, professionals need to introduce an unambiguous working method and handles for the conversations they have with parents who conflict. Finally, it turned out that the requests for help around complex divorces are already escalated when they come into the street-level bureaucrats. That means that the cause of the complex divorced in the specialist mental health care is not so much due to the late detection and adequate actions in the street-level bureaucrats. This means that the cause of the complex divorces in specialist mental health care is not so much due to the late detection and adequate action in the field at hand. The reason is that complex divorces, even for the professionals in the street-level bureaucrats, only come into the picture late.

Based on this, it is recommended to implement the instrument from Molendrift in the street-level bureaucrats, with the required schooling. In this way, an unambiguous working method can be used, and handles are offered for conversations with parents in conflict. This must be used by all professionals in order to use the unambiguous working method. However, just implementing the tool will not solve the problem that divorces are complex at the time of entry into the street-level bureaucrats. It is therefore advisable to investigate how preventive care regarding complex divorces can be improved, so that the requests for help end up in the street-level bureaucrats if they have not yet escalated. There will then be more room to provide the right help in the street-level bureaucrats so that fewer referrals will be made to specialist mental healthcare.

Finally, follow-up research is needed into the experiences of families in complex divorce from the help provided by professionals. This research could provide insight into when a family is most receptive to assistance in the field in question.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
Abstract	4
Inhoudsopgave	5
Hoofdstuk 1 Inleiding	7
1.1 De opdrachtgever	8
1.2 Theoretisch kader	9
1.2.1. <i>Wat is een complexe scheiding?</i>	9
1.2.2. <i>Gezondheidszorg</i>	9
1.2.3. <i>Wijkteams</i>	10
1.2.4. <i>Signaleren en beoordelen</i>	11
1.2.5. <i>Tijdig handelen</i>	13
1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen	13
1.4 Doelstelling.....	13
1.5 Leeswijzer	14
Hoofdstuk 2 Opzet en uitvoering van het onderzoek	15
2.1 Populatie en steekproeftrekking	15
2.2 Meetinstrument kwalitatief onderzoek	16
2.3 Procedure	16
2.4 Betrouwbaarheid en validiteit.....	17
2.5 Ethische aspecten.....	17
Hoofdstuk 3 Resultaten	19
3.1 Definiëring complexe scheiding	19
3.2 Beleidsvoering	19
3.3 Ervaringsdeskundigheid	20
3.4 Aanmelding	20
3.5 Hulpvragen	20
3.6 Signaleren en beoordelen	21
3.7 Bespreekbaar maken.....	22
3.8 Handelen	23
3.9 Behoeften	25
3.10 Thema's	27

Hoofdstuk 4	Conclusie	30
4.1	Signaleren en beoordelen	30
4.2	Handelen	31
4.3	Behoeften	31
4.4	Bijdrage instrument Molendrift	32
Hoofdstuk 5	Discussie.....	34
5.1	Steekproeftrekking.....	34
5.2	Afnemen van de interviews.....	34
5.3	Generaliseerbaarheid	34
5.4	Betrouwbaarheid.....	35
5.5	Vraagstelling.....	35
5.6	Bijdrage toegepast psycholoog	35
Hoofdstuk 6	Aanbevelingen.....	36
6.1	Aanbevelingen voor Molendrift	36
6.2	Aanbevelingen voor het voorliggend veld.....	36
6.3	Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	37
Bibliografie		38
Bijlage 1	Definiëring belangrijke begrippen.....	40
Bijlage 2	Het Interviewschema.....	41
Bijlage 3	Het codeboek	45
Bijlage 4	Het formulier ‘zorgvuldig omgaan met proefpersonen’	60
Bijlage 5	Het toestemmingsformulier voor de respondenten	65

Hoofdstuk 1 Inleiding

“We willen zó graag allebei onze ouders in ons leven. Twee ouders die van ons houden en ons groot zien worden. Twee ouders die staan te juichen langs de lijn, trots zijn als we goede cijfers halen en alles willen weten over ons eerste gebroken hart. Die samen op de eerste rij zitten als we examen doen en liefdevol hun eerste kleinkind vasthouden. Weten jullie wel hoeveel verdriet we soms stiekem hebben? Als we de boodschapper moeten zijn. Als we moeten luisteren naar de gemene dingen die jullie over elkaar zeggen. Als we zien dat jullie elkaar negeren waar we bij zijn. Weten jullie wel hoe moeilijk het is om van jullie allebei te houden, terwijl dat soms van één van jullie niet mag?” (Villa Pinedo, 2017)

Voorgaande quote van Villa Pinedo, die namens kinderen aan alle gescheiden ouders is geschreven, illustreert de gevolgen van een scheiding voor kinderen. Het Centraal Bureau voor de Statistiek noteerde in 2018 16.748 scheidingen, waarbij minderjarige kinderen betrokken waren. Dit komt neer op 30.267 minderjarige kinderen die betrokken zijn bij een echtscheiding van hun ouders (CBS, 2019). Cijfers over het aantal beëindigde partnerschappen waarbij minderjarige kinderen zijn betrokken, zijn niet gepubliceerd bij het CBS. Hierdoor is het totaal aantal minderjarige kinderen dat bij scheiding van ouders (huwelijk, partnerschap en samenwonen) is betrokken, niet bekend. Volgens Hollandervandermey (2015) verloopt naar schatting ongeveer twintig procent van de scheidingen problematisch. Op dit moment zijn er in Nederland ongeveer 16.000 kinderen die ernstig lijden onder de vechtscheiding van hun ouders (Berben, 2014).

Professionals duiden de term ‘vechtscheiding’ aan met ‘complexe scheiding’. De term ‘vechtscheiding’ kan ervoor zorgen dat ouders zich gestigmatiseerd voelen en benadrukt de strijd in plaats van het gezamenlijk ouderschap (Baracs & Vreeburg-Van der Laan, 2014). In dit rapport wordt de term ‘complexe scheiding’ gehanteerd: een scheiding die zo conflictueus verloopt dat de ouders het belang van de jeugdigen en/of van de andere ouder uit het oog verliezen. Risicofactoren bij complexe scheidingen zijn huiselijk geweld en kindermishandeling, psychologische oorlogsvoering tussen ouders, ernstige en langdurige ouderlijke conflicten, instabiele inwonende ouder(s) of een slechte band met de inwonende/uitwonende ouder of stiefouder (Nederlands Jeugdinstituut, 2020). De (escalerende) strijd tussen de ouders vormt de belangrijkste risicofactor voor een bedreigde ontwikkeling van de kinderen en kan allerlei sociaal-emotionele, cognitieve en fysieke problemen bij kinderen tot gevolg hebben. Hierbij valt te denken aan agressief gedrag, depressiviteit, concentratieproblemen, overmatig alcohol- of drugsgebruik, problemen met vrienden, problemen met leren en een zwakke band met een van de ouders. Rutter (in Berben, 2014) noemt dat met de toename van het aantal risicofactoren de kans op problemen exponentieel toeneemt.

Molendrift, de specialistische GGZ-instelling waarvoor dit onderzoek wordt uitgevoerd, werd tot 2015 gefinancierd door de zorgverzekeringswet. De zorg was gecentraliseerd, waardoor de verantwoordelijkheid hiervan bij de overheid lag (Nji, 2020). Vanaf 2015 vond er een transitie plaats, waardoor de gemeente de verantwoordelijkheid kreeg voor de zorg. Deze bestaat mede uit het versterken van het opvoedkundig klimaat in gezinnen en het voorzien in maatregelen om kindermishandeling te voorkomen (Nji, 2020). Wanneer gezinnen te maken krijgen met problematiek rondom complexe scheiding, is nu de Jeugdwet van kracht (Overheid, 2018). Na de transitie in 2015 moeten de gemeenten zich in hun beleid onder andere richten op preventie, vroegsignalering en het tijdig bieden van de juiste hulp op maat. Lokale teams zoals wijkteams en buurtteams hebben in vrijwel alle gemeenten een cruciale rol gekregen bij het realiseren van de doelen van de Jeugdwet (Nji, 2018). Deze verschillende teams vormen samen het voorliggend veld, in dit rapport aangeduid met ofwel voorliggend veld of wijkteam. In bijlage 1 wordt dit begrip en andere relevante begrippen over de organisatie van de zorg omschreven.

Door de transitie in de jeugdhulp moet het voorliggend veld meer gericht zijn op preventief gebied. Volgens Molendrift komt vechtscheidingsproblematiek daarom meer terecht in het voorliggend veld

dan voorheen. Daar komt nog bij dat de problematiek rondom complexe scheidingen te laat terecht komt bij de specialistische GGZ, omdat dit niet voortijdig is gesignaleerd of er niet tijdig hulp is geboden door professionals in het voorliggend veld. Dit betekent dat problematiek rondom echtscheidingen pas wordt aangepakt op het moment dat dit in geëscaleerde vorm terechtkomt bij de specialistische GGZ. Precieze aantallen van de problematiek rondom complexe scheidingen binnen Molendrift zijn niet bekend.

Doordat scheidingen pas in de specialistische GGZ terecht komen na escalatie, is het lastig om gepaste hulp te bieden. De opdrachtgever geeft aan dat scheidingen dan vaak verder geëscaleerd zijn dan nodig is. Molendrift wil dat casuïstiek rondom dit onderwerp binnen haar organisatie wordt verminderd. Het is daarbij wenselijk dat problematiek tijdig wordt gesignaleerd en er adequaat wordt gehandeld in het voorliggend veld. Door in het voorliggend veld tijdig de juiste hulp te bieden, is de verwachting dat minder gezinnen doorverwezen worden naar de specialistische GGZ.

Doordat scheidingen pas bij de specialistische GGZ terecht komen als ze geëscaleerd zijn, is het lastiger om de juiste hulp te kunnen bieden. De opdrachtgever geeft aan dat zij dan regelmatig ziet dat de scheidingen verder geëscaleerd zijn dan nodig. Molendrift wil dat de casuïstiek rondom complexe scheidingen binnen haar organisatie verminderd wordt. Het is wenselijk dat het voorliggend veld de problematiek tijdig kan signaleren en adequaat kan handelen. Deze verschuiving zorgt ervoor dat problemen rondom (complexe) scheidingen worden aangepakt op het moment dat deze nog niet (volledig) zijn geëscaleerd. Door in het voorliggend veld de juiste hulp te bieden, worden er minder mensen doorverwezen naar de specialistische GGZ.

Voor het bieden van de juiste zorg heeft Molendrift een instrument ontwikkeld om risicofactoren voor complexe scheidingen in kaart te brengen. Het instrument biedt een leidraad voor het voeren van gesprekken met gezinnen die te maken hebben met (complexe) scheidingsproblematiek. Aan de hand van het gesprek kan een analyse worden gemaakt van werkzame factoren die in de behandeling aan bod kunnen komen. Er is reeds geprobeerd om het instrument te implementeren in het voorliggend veld, waaruit bleek dat professionals handelingsverlegen zijn op het gebied van gespreksvoering met ouders die in een complexe scheiding zitten. Om deze reden is het van belang dat er onderzocht wordt wat de huidige situatie is en waar de professionals behoefte aan hebben met betrekking tot de hulpverlening bij complexe scheidingen. Wanneer gekeken wordt naar het voorliggend veld, zijn er echter zorgen over de expertise van professionals, met name bij complexe problemen (Nji, 2018). Met oog op zorgen over de expertise en de verschuiving van de complexe zorg naar het voorliggend veld, was het van belang dat er werd gekeken naar hoe de hulpverlening in het voorliggend veld kan worden verbeterd en hoe zich dit verhoudt tot het instrument wat ontwikkeld is door Molendrift.

1.1 De opdrachtgever

Molendrift is een specialistische ggz-instelling met meerdere locaties in Noord-Nederland. De organisatie biedt tweedelijnhulp aan kinderen, jeugdigen en volwassenen die kampen met psychiatrische problemen, gedragsproblemen, leerproblemen, opvoedingsproblemen en/of een licht verstandelijke beperking. De geboden hulp is in beginsel kortdurend, efficiënt en gericht op snel resultaat. Eén van de hulpvragen waar Molendrift ondersteuning in biedt is (complexe) scheiding. De aanpak hierbij wordt gekenmerkt door het centraal stellen van de kinderen en het bieden van opvoedingsondersteuning. Er worden samen afspraken gemaakt, omgangsregelingen opgesteld en er worden haalbare doelen gesteld (Molendrift, z.d.).

1.2 Theoretisch kader

In deze paragraaf worden verschillende belangrijke aspecten binnen dit onderzoek toegelicht aan de hand van relevante literatuur.

1.2.1. Wat is een complexe scheiding?

Hoewel het merendeel van de scheidingen een relatief harmonieus verloop kent, betekent dat in een kleiner deel van de gevallen sprake is van een problematische scheiding. Een deel hiervan ontwikkelt zich tot een complexe scheiding. Het gaat hierbij om voortdurende conflicten tussen ouders, waarbij de kinderen ernstige psychische schade oplopen (Jovanovic, in Den Uijl, 2017). Deskundigen zijn van mening dat complexe scheidingen als een vorm van kindermishandeling gezien moet worden. Emotionele verwaarlozing of mishandeling is immers minstens zo schadelijk als lichamelijk geweld (Nji, 2015).

Bij complexe scheidingen is er altijd sprake van escalerende conflicten (Van Lawick & Visser, 2014). De escalatieladder van Glasl geeft de ontwikkeling van een conflict weer. Het model onderscheidt drie fasen. In de rationele fase wordt er nog gezocht naar win-winoplossingen. In de emotionele fase gaat het over winnen of verliezen. In de vecht-fase verliest de een of de ander of verliezen beiden. In deze situaties is het conflict zo geëscaleerd dat bemiddeling niet meer mogelijk is. De kinderen worden een wapen in het conflict en lopen ernstige schade op. De escalatieladder van Glasl maakt duidelijk dat de totale keten van hulpverlening voor de aanpak relevant is (Gemeente Amsterdam, 2015).

Er zijn grofweg drie categorieën scheidende ouders te onderscheiden. Er zijn ouders die in harmonie en overleg (eventueel met vrijwillige mediation) komen tot afspraken over invulling van hun ouderschap, die tot tevredenheid is van alle betrokkenen. Daarnaast zijn er ouders die zich op het randje bevinden van een complexe scheiding; de emoties lopen zo hoog op dat zij het gesprek met elkaar alleen kunnen voeren met professionele begeleiding. Tot slot zijn er ouders bij wie de onderlinge communicatie alleen maar conflictueus verloopt en bij wie het treffen van de ex-partner een doel lijkt te zijn geworden. Zij staan continu in de vechtstand en verliezen het belang van de ander en van de kinderen uit het oog. Alleen in de derde categorie wordt gesproken van een complexe scheiding, maar ook in de eerste twee categorieën kunnen kinderen schade kunnen oplopen door de scheiding van hun ouders (Baracs & Vreeburg-Van der Laan, 2014). In dit rapport wordt de laatste groep als basis genomen voor de verdere definiëring van complexe scheiding.

1.2.2. Gezondheidszorg

Scheidingsproblematiek kan terecht komen bij verschillende lagen in de gezondheidszorg. De verschillende lagen, ook wel lijnen genoemd, zijn omschreven op basis van de afstand tussen de zorggebruiker en de zorgverlener (Verkooijen & Moeke, 2013). In dit onderzoek komen de termen eerstelijnszorg en tweedelijnszorg aan bod. De nuldelijnszorg komt niet aan bod. In figuur 1 is te zien welke lijnen er in dit onderzoek worden meegenomen en hoe deze opbouw eruitziet.

Figuur 1- Lijnen in de gezondheidszorg (Hoe zit de gezondheidszorg in elkaar, 2020).

De eerstelijnszorg vormt het voorliggend veld en bestaat onder andere uit wijkteams, eerstelijnspsychologen en huisartsen. Voor de teams Jeugd en Gezin is volgens het NJi (2020) één van de doelen dat er minder gespecialiseerde, dure hulp wordt ingezet. Hiervoor is meer aandacht voor preventie nodig. Wijkteams hebben de taak om actief aan de slag te gaan met preventie, opvoed- en groeiadvies en zo nodig kortdurende hulp te bieden. Belangrijk is dat er aandacht besteed wordt aan het sociale netwerk. De Jeugdwet geeft gezinnen het recht om samen met hun sociale omgeving een familiegroepsplan op te stellen en dit volgt de basis voor de verdere hulpverlening, waarbij ouders en jeugdigen zoveel mogelijk de regie houden (Nji, 2020). De meeste wijkteams kunnen lichte, ambulante hulp zelf uitvoeren. Indien er gespecialiseerde hulp nodig is en dit niet aanwezig is in het wijkteam, schakelen zij deze in. De eerstelijnszorg biedt bijvoorbeeld informatie over hulpverlening bij scheidingsproblematiek, in de vorm van voorlichtingen, flyers en websites. De professionals kunnen ondersteunen bij scheidingsproblematiek door te praten over (complexe) scheidingen en het aanbieden van interventies.

De tweedelijnszorg bestaat uit specialistische zorg, waar Molendrift onder valt. Wanneer in de eerstelijnszorg blijkt dat er een meer specialistische benadering noodzakelijk is, worden mensen doorgestuurd naar de tweedelijnszorg: de specialistische GGZ (GGZ Nederland, 2020). Hier zijn onder andere klinisch psychologen, psychotherapeuten en psychiaters werkzaam.

1.2.3. Wijkteams

Bij de decentralisatie in 2015 kwamen er meer verantwoordelijkheden voor de zorg bij gemeenten terecht. Om de integrale zorg te kunnen waarborgen, zijn er in 80 tot 90 procent van de gemeenten nu wijkteams (Dijkstra, 2016). De beleidsredenering, die de basis is van de opzet van de sociale (wijk)teams, is binnen de verschillende gemeenten zo goed als identiek en wordt door Dijkstra (2016) als volgt geformuleerd:

Door te werken met wijkteams is het mogelijk meer maatwerk te bieden, versnippering in dienstverlening tegen te gaan en aan te sluiten bij de kracht en eigen inzet van burgers. Dit moet leiden tot het gerichter en sneller kunnen oppakken van vragen van burgers. Tevens wordt geprobeerd een verschuiving te bewerkstelligen van doorverwijzing naar de (duurdere) tweedelijns hulpverlening naar meer inzet op preventie. De opzet van deze teams lijkt een vrij eenduidig antwoord te zijn op de lokale bezuinigingen en op de decentralisatie van Rijkstaken naar gemeenten.

Gemeenten hanteren verschillende werkwijzen wat betreft hulpverlening in wijkteams. Zo werkt de helft van de gemeenten met een breed, integraal wijkteam dat alle hulpvragen oppakt. Volgens Dijkstra (2016) zitten hierin professionals die thuis zijn op het terrein van jeugd en gezin, multiproblematiek, werk en participatie en langdurige zorg. Vaak bestaan er daarnaast nog aparte teams, bijvoorbeeld Jeugd en Gezin. In andere gemeenten wordt gewerkt met een generalistisch wijkteam dat als voorpost functioneert van meer domein specifieke teams. In sommige gemeenten bestaan teams die zich enkel richten op complexe of meervoudige hulpvragen (Dijkstra, 2016).

Faciliterende en belemmerende factoren

Met betrekking tot de wijkteams zijn er een aantal belemmerende factoren. Zo wordt er gewezen op het gevaar dat er te weinig specifieke expertise in de teams aanwezig is. Daarnaast is er sprake van onduidelijkheid over wanneer een teamlid zelf een vraag kan behandelen en wanneer doorverwijzen naar specialistische hulp verstandig is (Kemp, 2017). Oude Vrielink, Van der Kolk en Klok (in Dijkstra, 2016) stellen dat hierbij een eenduidige werkwijze ontwikkeld moet worden.

Volgens Lipsky (in Kemp, 2017) vindt de besluitvorming in het voorliggend veld plaats onder een chronisch tekort aan middelen. Hiermee wordt tijd, geld en informatie bedoeld. Dit is een belemmerende factor met betrekking tot het verlenen van zorg in het voorliggend veld. Door de

constante caseload en de constante druk om te beslissen, worden professionals in het voorliggend veld gedwongen om beslissingen te nemen op basis van minimale informatie (Baviskar & Winter, in Kemp, 2017).

Een ander knelpunt is dat er te weinig tijd is voor reflectie en afstemming tussen elkaars expertise (Rekenkamer Zaanstad, in Dijkstra, 2016). De mate waarin er ruimte is om een meer eenduidige werkwijze vorm te geven en diverse kennisgebieden met elkaar in een integrale werkwijze te verbinden, blijkt een duidelijk knelpunt.

Daarbij is de beperkte mate van handelingsvrijheid een beperkende factor bij het verlenen van zorg in het voorliggend veld. Het voorliggend veld vormt namelijk de lagere linie van een organisatie. Ondanks deze positie ligt hier echter een grote rol in het creëren en uitvoeren van beleid. Professionals moeten op elke unieke situatie anders kunnen reageren, waarvoor handelingsvrijheid nodig is. Doordat het beleid vaak wordt ontworpen door hogere linies, is hiervan niet altijd sprake (Kemp, 2017).

Volgens Coenen et al. (2011) is werken met situaties van kindermishandeling in het kader van een complexe scheiding emotioneel zeer belastend voor zowel de hulpverleners als het team. Dit kan tot handelingsverlegenheid bij de professionals leiden, doordat zij onmacht ervaren en twijfelen aan eigen hulpverlenende mogelijkheden. Typerend voor complexe scheidingsproblematiek is dat de professional niet meer weet of er nu sprake is van echte mishandeling of dat de term mishandeling enkel een wapen is dat gebruikt wordt in een echtscheidingsstrijd. Na een soms jarenlang gevecht is het immers uiterst moeilijk te achterhalen wat nu oorzaak en gevolg is (Coenen, et al., 2011).

Volgens Berben (2014) heeft de afgelopen jaren de rechter steeds vaker een ondertoezichtstelling (OTS) opgelegd aan jeugdigen bij wie de strijd tussen scheidende ouders hun ontwikkeling bedreigt. OTS bij complexe scheiding heeft de afgelopen jaren nogal eens tot handelingsverlegenheid geleid. De professional moet onevenredig veel tijd besteden aan bemiddeling tussen ouders, juridische procedures en aan het lezen en beantwoorden van de onderlinge correspondentie tussen ouders. Ouders doen in deze situaties voortdurend een beroep op de professional om stelling te nemen en partij te kiezen voor hen en tegen de andere ouder. De focus van de begeleiding blijft overwegend op de strijd liggen en niet op het kind (Berben, 2014).

Ervaringsdeskundigheid komt naar voren als een faciliterende factor. Zo bleek uit onderzoek van het expertisecentrum voor Jeugd, Samenleving en Ontwikkeling bleek dat het belangrijk is om ervaringsdeskundigen te betrekken bij de hulpverlening (De Groot, et al., in Den Uijl, 2017). Een ervaringsdeskundige koppelen aan een ouder of kind in een complexe scheiding, kan helpen de scheiding weer 'normaal' te laten verlopen. De belangen van het kind staan centraal en het doel is om kinderen op te laten groeien in een veilige, evenwichtige en liefdevolle situatie. Er wordt sneller een oplossing gevonden bij conflicten tussen ouders en zowel de kinderen als de ouders voelen zich meer gehoord en gezien (Den Uijl, 2017).

1.2.4. Signaleren en beoordelen

Zoals eerdergenoemd, is het van belang dat professionals in het voorliggend veld tijdig risicofactoren van (complexe) scheidingen signaleren. Voor de beoordeling van de risicofactoren is het bij complexe scheidingen essentieel om de aard en ernst van strijd tussen de ouders in kaart te brengen. De escalatieladder van Glasl is hiervoor een geschikt hulpmiddel. Hieruit kunnen namelijk mogelijkheden voor verandering worden bepaald (Glasl, 2000-2002 in Berben, 2014). Veel professionals nemen deze theorie als uitgangspunt, zo ook de organisatie Molendrift. In deze paragraaf worden twee instrumenten beschreven die gebruikt worden bij het in kaart brengen van complexe scheidingen, met als ondersteuning de escalatieladder van Glasl: Platform KEES en het instrument van Molendrift.

Platform KEES

Voor professionals in het voorliggend veld is het noodzakelijk dat complexe scheidingen vroegtijdig in kaart worden gebracht. Hiervoor is een meetinstrument ontwikkeld door het kennisplatform Kind En (Echt)Scheiding (KEES). Dit is opgezet met als doel overzicht te bieden aan de vele geboden interventies voor ouders en kinderen die te maken hebben met een (dreigende) scheiding. Er wordt informatie gedeeld en instrumenten ontwikkeld die behulpzaam kunnen zijn bij het taxeren van de scheidingssituatie. Daarnaast heeft KEES als doel om de problematiek voor kinderen, die geconfronteerd worden met problematische scheidingssituaties, tot een minimum te beperken. Hiervoor heeft KEES een taxatie-instrument ontwikkeld, bestaande uit een vijftal praatplaten en een taxatielijst. Het doel van het instrument is om de vroege signalen van het ontstaan van een mogelijk complexe scheiding in kaart te brengen. Hierna kan passende hulp vroegtijdig worden ingezet, zodat de gevolgen voor de kinderen beperkt worden (Platform KEES, 2020).

Instrument Molendrift

De organisatie Molendrift heeft een instrument ontwikkeld met betrekking tot complexe scheidingen. Het instrument is ontwikkeld voor het inventariseren en analyseren van evidence-based werkzame factoren met betrekking tot complexe scheiding en zorgt ervoor dat er een adequate beoordeling van de scheiding gemaakt kan worden. Het doel is het beoordelen van het scheidingsproces, het bespreekbaar maken met betrokkenen en aan de hand hiervan adequaat handelen. Het protocol is opgesteld voor casussen waarin er sprake is van (complexe) scheiding. Het instrument wordt momenteel door Molendrift intern gebruikt om behandelaren richtlijnen te geven voor onderbouwd en effectief handelen binnen het hulpverleningsproces.

Binnen het instrument wordt gekeken naar vijf verschillende thema's: sociale netwerk, kinderen, financiële situatie, ruzies en emoties. Om het scheidingsproces zo goed mogelijk in kaart te brengen, zijn er per thema verschillende vragen. Deze vragen zijn negatief geformuleerd, om op die manier zoveel mogelijk gericht te zijn op de risicofactoren. Echter, de aanwezigheid van één risicofactor betekent niet meteen dat de scheiding een complexe scheiding is. Het instrument eindigt in een sterkte-zwakke analyse, waardoor de krachten van ouders boven tafel komen. Deze krachten vormen de aanknopingspunten voor de verdere behandeling.

De vijf eerdergenoemde thema's komen tijdens een gesprek met de hulpverlener aan bod. Tijdens gesprekken kunnen de hulpverleners en ouders aan de hand van verschillende kleuren vlaggen de vragen beantwoorden, waarmee de scheiding wordt beoordeeld. Echter, het uiteindelijke doel van het instrument is niet het beoordelen van scheidingen, maar het vinden van werkzame onderdelen voor verdere behandeling van gezinnen in (complexe) scheidingen. De antwoorden op de vragen worden gegeven aan de hand van rode, oranje of groene vlaggen. Met een rode vlag wordt aangegeven dat er een complexe scheiding is, waarbij er tussen de ouders sprake is van een beschadigende benadering, waarbij achterdocht of haat centraal staan. Een oranje vlag geeft aan dat er een kans is op een complexe scheiding en de ouders het fundamenteel met elkaar oneens zijn, waarbij zij alleen met bemiddeling met elkaar kunnen praten zonder ruzie te krijgen. Met een groene vlag wordt een scheiding aangegeven die normaal verloopt en er een samenwerkende opstelling is.

De eerdergenoemde instrumenten hebben betrekking op het in kaart brengen van complexe scheidingen. Binnen deze instrumenten worden signalen van een (complexe) scheiding op verschillende manieren in kaart gebracht. Mede aan de hand van deze instrumenten is er gekeken in hoeverre er op dit moment (de periode vanaf de transitie van de Jeugdhulp in 2015 tot medio 2020) mogelijkheden zijn voor verbetering van de hulpverlening in het voorliggend veld.

1.2.5. Tijdig handelen

Een scheiding levert altijd een bepaalde mate van strijd op, wat niet per definitie erg is. Het wordt pas erg als deze leidt tot voortdurende conflicten en juridische strijd. Deze brengen het gezin ernstig in disbalans, hebben een negatieve invloed op de ontwikkeling van kinderen en tasten de opvoeding aan (Cummings, in Berben 2014). Preventieve zorg kan de schade beperken (Berben, 2014). Het is nodig om vroegtijdig de escalatie te voorkomen. Voor de betrokken kinderen is het belangrijk dat er rekening met hen gehouden wordt. Bij scheiding verliezen jeugdigen immers hun vaste basis voor ontwikkeling en veiligheid (Groenhuisen, in Berben 2014). Ouders moeten samen hun focus blijven richten op hun kind, ondanks de onderlinge conflicten. Hierbij kan het sociale netwerk een belangrijke rol vervullen. Een relatie met beide ouders na de scheiding is belangrijk voor de ontwikkeling en het welzijn van kinderen. Aan het traject om een betekenisvolle omgang en goede zorgverdeling te realiseren zitten echter grenzen. Als dit proces erg lang duurt en voortdurend een beroep doet op de flexibiliteit en loyaliteit van kinderen, bedreigt dit de ontwikkeling. Er moet een termijn gesteld worden, waarin ouders hun strijd moeten verminderen. Lukt het de ouders niet om dit binnen de gestelde termijn te realiseren, dan moet de professional (in multidisciplinair verband) een kernbeslissing nemen. Veelal zal dit besluit zijn, dat de kinderen (tijdelijk) geen contact meer hebben met een van beide ouders (Berben, 2014). Kortom, tijdig en adequaat handelen en hulp bieden kan de strijd in een scheiding verminderen en een complexe (of complexer wordende) scheiding voorkomen.

1.3 Onderzoeksvraag en deelvragen

Naar aanleiding van de vraag van de opdrachtgever en aanvulling van literatuuronderzoek is de volgende onderzoeksvraag geformuleerd:

‘Wat is de huidige situatie in het voorliggend veld met betrekking tot de hulpverlening rondom complexe scheiding en hoe verhoudt zich dit tot het instrument dat door Molendrift ontwikkeld is?’

- Deelvraag 1: Wat gebeurt er op dit moment in het voorliggend veld met betrekking tot het signaleren, beoordelen en bespreekbaar maken van het scheidingsproces?
- Deelvraag 2: Wat gebeurt er op dit moment in het voorliggend veld met betrekking tot het handelen in het scheidingsproces?
- Deelvraag 3: Waar hebben professionals in het voorliggend veld behoefte aan als het gaat om het signaleren, beoordelen, bespreekbaar maken en handelen van het scheidingsproces?
- Deelvraag 4: In hoeverre kan het instrument dat door Molendrift is ontwikkeld een bijdrage leveren aan de hulpverlening in het voorliggend veld bij complexe scheiding?

1.4 Doelstelling

Vanuit het besef dat op verschillende domeinen risicofactoren voor kunnen komen die de ontwikkeling van kinderen kunnen bedreigen, is het belangrijk dat de risicofactoren voor complexe scheidingen tijdig worden opgemerkt. Hierdoor worden deze bedreigingen geminimaliseerd en complexe zorg rondom scheidingsproblematiek verminderd.

Daarnaast is als gevolg van de transitie in de jeugdhulp de complexiteit in het voorliggend veld toegenomen en komt dit hier vaker terecht dan voorheen. Met oog hierop, is het van belang dat er wordt gekeken hoe de hulpverlening in het voorliggend veld kan worden verbeterd. Dit kwalitatieve onderzoek heeft als doel dat de situatie in het voorliggend veld rondom scheidingen in kaart gebracht wordt, wat als basis dient voor het verbeteren van hulpverlening.

Door inzicht te verkrijgen in de huidige situatie van het voorliggend veld met betrekking tot de factoren behandeld in de deelvragen hierboven, wordt er een advies gevormd die bijdraagt aan een gestroomlijnde samenwerking tussen het voorliggend veld en de specialistische GGZ.

1.5 Leeswijzer

Dit adviesrapport bevat de uitkomsten van het afstudeeronderzoek bij Molendrift. In het volgende hoofdstuk wordt de onderzoeksmethode toegelicht. In hoofdstuk 3 komen de resultaten aan bod die zijn verkregen tijdens het praktijkonderzoek. Vervolgens worden in hoofdstuk 4 conclusies getrokken uit de resultaten. In hoofdstuk 5 komt de discussie aan bod, waarin er kritisch wordt teruggeblikt op de gehanteerde werkwijze. Tot slot worden er in hoofdstuk 6 aanbevelingen gegeven.

Hoofdstuk 2 Opzet en uitvoering van het onderzoek

Voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen zijn er interviews afgenomen met professionals in het voorliggend veld, waardoor er informatie vergaard kon worden over het signaleren en beoordelen, bespreekbaar maken en handelen bij complexe scheidingen. Op basis hiervan kon er een goed advies geschreven worden.

2.1 Populatie en steekproeftrekking

Het huidige onderzoek focust zich op wijkteams in Noord-Nederland en het Centrum voor Jeugd en Gezin, dit omvat de populatie. De opdrachtgever heeft vanuit haar positie en haar eigen netwerk contacten met verschillende professionals uit de teams in het voorliggend veld. Professionals uit Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel zijn benaderd. Eerst heeft de opdrachtgever aan hen gevraagd of zij interesse hebben in het onderzoek. Indien dit het geval was, heeft de opdrachtgever contact opgenomen met de contactpersoon die professionals binnen het desbetreffende team de kans heeft geboden om deel te nemen aan het onderzoek. Nadat de respondenten bekend waren, hebben de onderzoekers contact met hen opgenomen. De teams die hebben geparticipeerd in het onderzoek waren ook allemaal actief werkzaam met het onderwerp complexe scheidingen.

Van tevoren is bepaald over welke populatie een uitspraak gedaan kon worden op basis van het uitgevoerde onderzoek, namelijk professionals uit het voorliggend veld in de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel. Daardoor is generalisatie mogelijk tot Noord-Nederland. Aangezien deze groep te groot is om in zijn geheel te onderzoeken, is er gewerkt met een statistisch representatieve steekproef. Om zo representatief mogelijk te werk te gaan zijn er uit zeven verschillende organisaties in Noord-Nederland respondenten geselecteerd. Aangezien sommige organisaties uit meerdere teams bestaan, zijn er in totaal uit elf verschillende teams respondenten geïnterviewd. De kans was voor iedereen binnen een team even groot om in de steekproef terecht te komen omdat alle professionals binnen de teams zijn benaderd. Uiteindelijk betekent dit dat er na de analyse vanuit gegaan kan worden dat de resultaten waarschijnlijk zijn en gelden voor de gehele populatie. Daardoor wordt de externe validiteit gewaarborgd en kunnen de uitspraken gegeneraliseerd worden (Boeijen & Blijenberg, 2014).

Er zijn binnen dit onderzoek zestien interviews afgenomen, wat gelijk staat aan zestien professionals. Voor dit aantal is gekozen, omdat dit binnen de beperkte tijd de maximale capaciteit is geweest voor de onderzoekers en met dit aantal de externe validiteit voldoende gewaarborgd is. Deze professionals zijn werkzaam in elf verschillende teams uit zeven verschillende organisaties. Wat de respondenten met elkaar gemeen hebben, is dat zij allemaal ervaring hebben met scheidingsproblematiek, wat ook een vereiste was. Verder was het geslacht van de respondenten en het aantal jaren dat zij werkervaring hebben in het voorliggend veld geen criterium voor het participeren aan dit onderzoek. Om een algemeen beeld te krijgen van de algemene gegevens van de respondenten, is hiervan in tabel 1 een overzicht te vinden.

Tabel 1: Algemene gegevens respondenten

Organisaties	Teams	Mannen	Vrouwen	Verdeling van functies
7	11	4	12	• 5 buurtmaatschappelijk werkers • 2 jeugdconsulenten • 1 maatschappelijk werker • 2 sociaal werker- regisseurs • 1 systeemtherapeut en gezinstherapeut • 1 kindhulpverlener • 2 gedragswetenschapper en casemanagers • 2 schoolmaatschappelijk werkers

Om non-respons te voorkomen werd er zo correct mogelijk gewerkt, door het onderzoek van tevoren aan te kondigen en respondenten beleefd te benaderen. Respondenten die verhinderd waren, werden op een ander tijdstip opnieuw benaderd. Drie respondenten hebben niet gereageerd op de uitnodiging van de onderzoekers om te participeren aan het onderzoek. Deze respondenten hebben per e-mail nog een herinnering gekregen, waarin ze nogmaals werden uitgenodigd. Vervolgens zijn deze mails ook niet beantwoord.

2.2 Meetinstrument kwalitatief onderzoek

Om de complexe sociale werkelijkheid zo goed mogelijk in kaart brengen, is er gekozen voor kwalitatief onderzoek aan de hand van semigestructureerde interviews. Het was van belang om een diepgaand en gedetailleerd beeld te krijgen van de respondenten en hun ervaringen met casuïstiek rondom complexe scheidingen. Er werd rekening gehouden met vooraf opgestelde topiclijst, omdat er een aantal relevante onderwerpen waren die nodig waren voor het krijgen van een beeld van de hulpverlening rondom complexe scheiding in het voorliggend veld.

De verschillende onderwerpen die aan bod kwamen tijdens het interview, zijn tot stand gekomen aan de hand van relevante literatuur, gesprekken met de opdrachtgever, het instrument van Molendrift en de opgestelde onderzoeksvragen. De onderwerpen zijn verwerkt in een interviewschema, wat de onderzoekers bij ieder interview als leidraad gebruikten. Er kwamen verschillende onderwerpen aan bod met betrekking tot scheiding. Zo begonnen de onderzoekers met het verzamelen van algemene informatie, zoals de functie en de werkervaring van de respondent. Vervolgens kwamen de volgende onderwerpen aan bod: organisatie en beleid, complexe scheiding, huidige situatie, signaleren en beoordelen, bespreekbaar maken, handelen, thema's en behoeften. Het volledige instrument is te vinden in bijlage 2.

2.3 Procedure

Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in 2020, deels ten tijde van de pandemie van het COVID-19 virus. Hierdoor was het niet meer mogelijk om met de respondenten af te spreken op hun werkplek en elkaar face-to-face te ontmoeten. Om deze reden is er besloten om de interviews, die ongeveer een uur per gesprek duurden, af te nemen door middel van beeldbellen via Mobiléa. Deze beelden werden niet opgenomen. Het geluid werd opgenomen door middel van een voice-recorder. Deze opnamen zijn gebruikt voor het uitwerken van de interviews en zijn naderhand verwijderd. Vervolgens zijn de interviews getranscribeerd. Aangezien het onderzoek niet gaat over hoe iemand iets zegt, maar om wat diegene zegt, is het transcriberen woordelijk gedaan. Dit betekent dat de interviews zijn uitgewerkt in een goedlopend verhaal, waarbij woorden als 'euh' en 'uhm' zoveel mogelijk worden weggelaten (Dieste, 2019).

De uitwerking is gedaan in het computerprogramma 'ATLAS.ti,' waardoor grote hoeveelheden tekst konden worden gecodeerd en geanalyseerd. Het coderen van de gegevens werd zowel deductief als inductief gedaan. De deductieve manier van coderen komt naar voren, doordat er vooraf een codeboek is opgesteld aan de vijf thema's uit het instrument van Molendrift. Daarnaast komen er de volgende onderwerpen aan bod die aan de hand van het literatuuronderzoek zijn opgesteld: werkervaring, organisatie en beleid, signaleren en beoordelen, bespreekbaar maken, handelen en behoeften in het voorliggend veld. Uiteindelijk bleek dat er ook data verzameld is die van tevoren onbekend was, daarom werd er gebruik gemaakt van inductief coderen. Voorbeelden hiervan zijn: werkwijze en samenwerking. Het codeboek is te vinden in bijlage 3.

Er is in drie stappen gecodeerd. Zo werd er eerst open gecodeerd, waarbij codes zijn gekoppeld aan tekstfragmenten. Daarna werd er axiaal gecodeerd; de codes werden met elkaar vergeleken en bij elkaar horende codes zijn samengevoegd binnen een overkoepelende code. Tot slot werd er selectief gecodeerd. Hierbij werden verbanden en relaties gelegd tussen de verkregen data (Dingemanse, 2019).

2.4 Betrouwbaarheid en validiteit

Om de betrouwbaarheid zoveel mogelijk te kunnen waarborgen, zijn er een aantal belangrijke aspecten waar tijdens het onderzoek rekening mee is gehouden. Zo was het van belang dat de interviews ieder op dezelfde manier werden afgenomen. Dit is bewerkstelligd doordat de onderzoekers van tevoren samen een schema hebben opgesteld, waardoor alle topics duidelijk werden. Vervolgens zijn de eerste twee interviews met de respondenten door de onderzoekers samen afgenomen, waardoor het voor beide onderzoekers duidelijk was welke manier van interviewen gehanteerd werd. Binnen het onderzoek is er gezorgd voor een juiste manier van databeheer. Hiermee wordt volgens Miles en Huberman (geciteerd in Boeije & Blijenberg, 2014) bedoeld dat er een systematische en adequate archivering van gegevens en tussentijdse analyses is. Goed databeheer draagt bij aan transparantie en aan de mogelijkheid tot controle door anderen (Boeije & Blijenberg, 2014). In dit onderzoek zijn de interviews met de respondenten opgenomen met opnameapparatuur en aan de hand hiervan zijn transcripten geschreven. Deze transcripten konden vervolgens gebruikt worden bij het interpreteren, zodat hierin geen fouten gemaakt konden worden. Tevens kan er bij vervolgonderzoek teruggekeken worden naar de originele data, waardoor hier geen interpretatiefouten kunnen ontstaan.

Bij het interpreteren van de verkregen data werd gewerkt met een codeboek. Op die manier hanteerden de onderzoekers dezelfde omschrijving, waardoor de betrouwbaarheid zoveel mogelijk gewaarborgd werd. Om ervoor te zorgen dat de gevonden data bij de verschillende interviews door de twee onderzoekers op dezelfde manier werd geanalyseerd zijn de eerste twee transcripten gezamenlijk gecodeerd. Hierbij heeft overleg plaatsgevonden en zijn de keuzes voor het toewijzen van bepaalde codes onderbouwd.

Om de validiteit te waarborgen is tijdens het onderzoek gebruik gemaakt van geoperationaliseerde begrippen, om misverstanden te voorkomen. Onderzoekers moesten bewust zijn van eventuele verschillende interpretaties. Er zijn controlevragen gesteld, om te valideren dat de bedoelde betekenis van de begrippen duidelijk waren voor de respondenten. Tevens was het van belang dat de onderzoekers zich bewust waren van de invloed van eventuele verwachtingen dat de onderzoekers hebben over de antwoorden van de respondenten. Om de rol van (on)bewuste verwachtingen uit te sluiten, zijn er geen suggestieve vragen gesteld aan de respondenten. Voor het verwerken van de verkregen data, is een codeboek gebruikt. Bij het opstellen van dit codeboek is er voor de definiëring van de begrippen teruggegrepen naar literaire onderbouwing. Op die manier is zijn er zo min mogelijk interpretatieverschillen in het onderzoek en is de validiteit gewaarborgd.

De onderzoekers kunnen niet met zekerheid zeggen dat respondenten geen sociaalwenselijkheid hebben getoond. Mensen hebben een behoorlijk ontwikkeld gevoel voor wat als correct en wat als fout wordt bestempeld en wat dus sociaalwenselijk is. Het zijn vooral subtiele, onbewuste processen die een rol spelen (Brinkman & Oldenhuis, 2016). De ecologische validiteit in dit onderzoek is verhoogd doordat de respondenten werden geïnterviewd in een voor hen vertrouwde omgeving, namelijk hun eigen huis, waardoor de kans groter is dat ze eerlijker zijn in hun antwoorden (Dingemanse, 2019). Tevens werd vooraf informatie gegeven over de gang van zaken door de onderzoekers en door middel van het toestemmingsformulier (bijlage 5). Zo werd het de respondenten duidelijk dat de gegevens werden geanonimiseerd en de opnames en mailcontacten met hen naderhand zouden worden gewist, waardoor de kans groter werd dat zij minder sociaalwenselijk zouden antwoorden (Dingemanse, 2019).

2.5 Ethische aspecten

Tijdens het onderzoek werd rekening gehouden met een aantal ethische aspecten. Ten eerste is door de onderzoekers het formulier 'zorgvuldig omgaan met proefpersonen' ingevuld. Deze is te vinden in bijlage 4. Aan de hand van dit ingevulde formulier, hebben de onderzoekers een toestemmingsformulier opgesteld die door de respondenten ondertekend moest worden. Daarnaast is er toestemming gevraagd aan de respondenten door de contactpersoon van het desbetreffende

team. Bij aanvang van het interview is het doel van het onderzoek uitgelegd aan de respondenten, wie de opdrachtgever is en in welke rol de onderzoekers het onderzoek uitvoeren.

Tevens zijn de rechten van de deelnemer uitgelegd. Er werd gewerkt met 'informed consent', waarbij de volledige procedure mondeling werd toegelicht. Daarnaast was de privacy een belangrijk aspect in het onderzoek, wat mondeling werd toegelicht bij aanvang van het interview. Zo werd uitgelegd dat de gegevens volledig anoniem verwerkt werden. De respondenten hadden het recht om geen antwoord te geven, om niet meer deel te nemen aan het onderzoek.

Om ervoor te zorgen dat het voor zowel de onderzoekers als de respondenten duidelijk was waar zij wel of niet akkoord mee gingen, werd aan het begin van het interview het toestemmingsformulier getoond in het programma van beeldbellen of werd deze gemaild. De respondent had de gelegenheid om dit formulier door te lezen en aan te geven of er nog vragen of problemen waren. Indien de respondent mondeling aangaf akkoord te gaan met het formulier, kon gestart worden met het interview. Na afloop van het interview werd verzocht om het formulier ondertekend weer terug te sturen.

De interviews vonden onder andere plaats door middel van het programma Mobiléa. Dit is een programma dat door verschillende organisaties in de zorg wordt gebruikt, zo ook door Molendrift. Dit programma is beveiligd en zorgt ervoor dat de privacy van de respondenten gewaarborgd wordt: er kan niets worden opgenomen of vastgelegd. In sommige gevallen lukte het echter niet om dit programma te gebruiken. In overleg met de respondent is dan besloten om het gesprek te voeren via een telefoongesprek of videobellen via Whatsapp. Bij afronding van het onderzoek zijn alle gegevens die uit het onderzoek zijn voortgekomen verwijderd. Hierbij is te denken aan mails, berichten of telefoonnummers van de respondenten die nog bekend waren.

Hoofdstuk 3 Resultaten

Dit hoofdstuk richt zich op de onderwerpen die nodig zijn om de deelvragen en daarmee de hoofdvraag te beantwoorden. Bij de vier opgestelde deelvragen, horen relevante onderwerpen die in dit hoofdstuk worden besproken. De uitwerkingen zijn tot stand gekomen aan de hand van de afgenomen interviews. De uitspraken die worden weergegeven in dit hoofdstuk, zijn gebaseerd op de uitspraken van de professionals en geven inzicht in de definiëring van complexe scheiding, beleidsvoering, ervaringsdeskundigheid, aanmelding, hulpvragen, signaleren en beoordelen, bespreekbaar maken, handelen, behoeften en thema's rondom scheiding.

3.1 Definiëring complexe scheiding

In grote lijnen gaven alle professionals hetzelfde aan met betrekking tot de definiëring van complexe scheiding en de manier waarop dit verschilt van een niet problematische scheiding. Hierin kwamen twee aspecten duidelijk naar voren: de communicatie tussen ouders en de kinderen die door de scheiding van hun ouders in de knel komen. Met de communicatie werd vooral bedoeld dat ouders in een complexe scheiding onderling niet goed kunnen communiceren en niet meer luisteren naar elkaar, een oordeel over de ander hebben, waarbij er vaak sprake is van ruzie. Over een scheiding die niet problematisch verloopt, wordt gezegd dat ouders nog in gesprek kunnen en willen, waarbij ze afspraken kunnen maken over de kinderen: *“Ik denk dat het bij een ‘normale’ scheiding mogelijk is om afspraken te maken over de omgang, over de hoofdverblijfplaats, over de opvoeding, over alle opvoedzaken wat gaat over de kinderen. Dat er tussen ouders dus gecommuniceerd kan worden op een gezonde manier. Als wel twee ex-partners, maar nog wel als de ouders van kinderen.”*

Professionals gaven aan dat er geen teambrede definitie wordt gebruikt van complexe scheiding. Wel vermoeden zij dat de collega's binnen hun team ongeveer op dezelfde lijn zaten wat betreft de definiëring. Eén professional gaf aan dat het een goed idee zou zijn om met het team te kijken naar een vaste definitie bij complexe scheiding en vond het een mooie themabespreking.

Er werd aangegeven dat kinderen last hebben van de scheiding als ouders blijven vastzitten in de rol van ex-partner, in plaats van dat zij de ouderrol vervullen. De kinderen worden uit het oog verloren, omdat ouders bezig zijn met hun onderlinge conflict: *“Als ik vanuit de ervaringen kijk met complexe scheiding, dan is het dat ouders zich zo hebben vastgebeten in hun eigen gelijk, dat ze de belangen van het kind niet meer zien. Dat ze de kinderen eigenlijk inzetten als wapen om de ander te raken.”*

Aangegeven werd dat de schade van een complexe scheiding voor kinderen heel groot is: *“Door vechten, strijd, slecht praten over de andere ouder, is er eigenlijk een verhoogd risico op allerlei problemen bij kinderen voor hun ontwikkeling in het algemeen.”*

3.2 Beleidsvoering

Met beleidsvoering wordt de manier van het opstellen en het uitvoeren van het beleid bedoeld, zowel over het algemeen als met betrekking tot scheiding. Er is gevraagd naar hoe de beleidsvoering wordt vormgegeven en in hoeverre deze beleidsvoering een beperking of verrijking is voor de professionals.

Het merendeel van de professionals geeft aan dat zij indirect invloed hebben op de beleidsvoering. Dit komt doordat er beleidsmedewerkers aanwezig zijn, die de koppeling maken tussen de professionals in de praktijk en het bestuur. Deze beleidsmedewerkers gaan met de professionals op verschillende manieren in gesprek, waarbij er aangegeven kan worden wat de wensen van de professionals zijn. Op basis van de input vanuit de professionals wordt het uiteindelijke beleid opgesteld door hogere lagen in het bestuur. Het merendeel gaf aan dat zij met de beleidsvoering voldoende vrijheid ervaren in hun werkzaamheden en houvast hebben aan de richtlijnen die zijn gesteld: *“Ik vind het wel heel prettig dat er gewoon een duidelijk beleid is en duidelijke regels. Tegelijkertijd ervaar ik ook heel veel vrijheid om binnen die kaders maatwerk te leveren.”*

Slechts een enkeling gaf aan moeite te hebben met de beleidsvoering en de manier waarop dit naar de professionals gecommuniceerd wordt: *“Ik krijg heel veel regels en ik vind het altijd heel lastig om met regels om te gaan. Dat zijn dan keuzes die ik niet begrijp en die worden dan ook niet uitgelegd.”*

3.3 Ervaringsdeskundigheid

Alle professionals gaven aan dat er binnen hun organisatie geen ervaringsdeskundigen aanwezig zijn die worden ingezet op het gebied van scheiding. Enkel een gaf aan dat er wel ervaringsdeskundigen aanwezig zijn voor andere gebieden, zoals financiën. De professionals gaven overwegend aan dat er wordt nagedacht over het inzetten van ervaringsdeskundigen of dat hier al concrete plannen voor zijn, wat volgens de professionals een meerwaarde zal hebben. Wel werd duidelijk dat dit momenteel nog niet tot stand komt: *“Wij zijn wel meegegaan in het ervaringsdeskundigentraject, alleen beide stagiaires die wij hadden zijn door hun eigen problematieken niet doorgegaan [...] waardoor het eigenlijk bij ons ook weer gestopt is. [...] Wij willen het nog steeds heel graag.”*

3.4 Aanmelding

Hulpvragen rondom scheiding kunnen op verschillende manieren worden aangemeld in het voorliggend veld. Professionals noemden dezelfde manieren waarop dit gebeurt. Hulpvragen kunnen binnenkomen vanuit ouders, die zelf aankloppen bij een wijkteam. Daarnaast hebben wijkteams korte lijnen met bijvoorbeeld huisartsen, scholen, Veilig Thuis, de GGD en het consultatiebureau. Vanuit daar komen ouders of gezinnen ook terecht bij het voorliggend veld, ze kunnen namelijk worden doorverwezen naar de wijkteams: *“Of school adviseert om naar het wijkteam te gaan of de aanmelding komt echt vanuit school. We hebben mensen van de GGD, de jeugd-verpleegkundigen. [...] Het kan via een huisarts gaan of de praktijkondersteuner van de huisarts.”*

Het merendeel van de professionals gaf aan dat hulpvragen rondom scheidingen vaak al complex zijn bij binnenkomst. Aangegeven werd dat complexe scheidingen tijdens het traject van hulpverlening nog complexer kunnen worden, waardoor het lastig of niet mogelijk is om de juiste hulp te kunnen bieden binnen de eerstelijnszorg: *“Het jammere is dat we nu eigenlijk pas in beeld komen, wanneer het toch al uit de hand gelopen is. Vaak zijn er dan al advocaten bij aanwezig en ziet één van de ouders de kinderen niet meer, of zijn er in ieder geval al problemen ontstaan. Dan komt de hulpvraag vaak bij ons.”*

Enkele professionals gaven aan dat er hulpvragen binnenkomen rondom scheidingen die niet problematisch verlopen. De professionals vertelden hierbij dat er wel eens vragen binnenkomen met betrekking tot lichte hulp of hulp bij praktische zaken, maar dit zien zij over het algemeen niet vaak: *“Scheidingen in de fase waarin het nog goed loopt, zie ik eigenlijk niet. Of mensen moeten echt met een hele andere vraag binnenkomen op bijvoorbeeld het gebied van de WMO. [...] Dat komt eigenlijk niet zo vaak voor.”*

3.5 Hulpvragen

Met betrekking tot scheiding, kunnen er verschillende vragen binnenkomen; hulpvragen. Ten eerste gaven de professionals aan dat ze veel praktische vragen vanuit ouders krijgen, zoals vragen over woonurgentie, toeslagen en algemene vragen over ouderschapsplannen.

Daarnaast werd door het merendeel van de professionals benoemd dat zij lichte ondersteuning bieden bij vragen op verschillende gebieden. Dit gaat dan onder andere om zaken als het uitvoeren van ouderschapsplannen en omgangsregelingen, waarbij ouders een samenwerkende opstelling hebben. Tevens wordt aan ouders ondersteuning geboden, zodat zij hun kinderen op de juiste manier kunnen begeleiden tijdens de scheiding: *“We hebben ook wel vragen met betrekking tot wat er wel en niet aan de kinderen verteld moet worden bij scheiding van ouders, hoe iemand moet omgaan met de partner die bepaalde dingen niet wil.”*

Met betrekking tot hulpvragen rondom complexe scheiding, werd door het merendeel genoemd dat het vaak gebeurt dat één ouder zich meldt met verwijten over de andere ouder: *“Ja, het zijn niet zozeer vragen, het zijn vaak stellingen: die vader is niet goed, die moeder is gek [...] die moeder heeft borderline, die vader is een narcist.”* Bij deze hulpvragen wordt vaak gezien dat het onderlinge conflict tussen ouders groot is. Zo kan een ouder aangeven dat hij niet wil dat de andere ouder nog omgang heeft met de kinderen. Hier kan onder liggen dat een ouder de scheiding niet kan accepteren en moeite heeft met het verwerken hiervan, wat door de professionals over het algemeen als lastig wordt ervaren.

Door een enkele professional werd genoemd dat kinderen soms uit zichzelf bij hen terecht komen. Zo nu en dan hebben de kinderen zelf vragen of zaken waar ze tegenaan lopen, wanneer het gaat om de complexe scheiding van ouders. Een voorbeeld van een hulpvraag vanuit een kind is: *“Ik heb een keer een leerling op school gehad, een meisje van 13 dat veel drank dronk en drugs gebruikte, ook omdat de relatie met haar ouders niet goed was, ze vroeg op die manier om aandacht.”*

Genoemd werd dat het bij complexe scheiding voor kan komen dat de thuissituatie voor kinderen niet veilig is. Hierbij kan gedacht worden aan verschillende vormen van mishandeling, zoals verwaarlozing of geweld. Door professionals die werkzaam zijn bij een instantie die veelal verantwoordelijk is voor dergelijke hulpvragen, werd genoemd dat deze vragen rondom de veiligheid van kinderen onder andere bij hen binnenkomen via Veilig Thuis.

Echter, een deel van de professionals gaf aan dat het bij binnenkomst van een hulpvraag niet altijd duidelijk is dat het gaat om problematiek rondom (complexe) scheiding. Ouders of kinderen komen dan binnen met een andere hulpvraag, maar pas later blijkt dan dat er een scheiding aan ten grondslag ligt: *“Dan is het niet gelijk de vraag: ‘Help me met de scheiding.’ Dan is de vraag: ‘Help me met mijn kind die moeilijk gedrag vertoont.’ Dan blijkt toch wel vaak dat er een scheiding gaande is.”*

3.6 Signaleren en beoordelen

De professionals hebben verschillende aspecten genoemd die behoren tot het signaleren en beoordelen. Dit had betrekking op de manier waarop dit plaatsvindt en de mate waarin hierbij instrumenten of andere hulpmiddelen worden gebruikt.

Manier van signaleren en beoordelen

De manier van signaleren en beoordelen vindt bij verschillende teams globaal op dezelfde manier plaats. Door alle professionals werd benoemd dat zij dit deden door middel van gesprekken. Bij een intakegesprek wordt bijvoorbeeld een inschatting gemaakt over de ernst van de zaken en de situatie rondom de veiligheid van kinderen. Bij deze gesprekken is het volgens de professionals belangrijk dat beide ouders gehoord worden en dat de gesprekken het liefst gezamenlijk met beide ouders plaatsvinden. Indien de kinderen oud genoeg zijn, ook met hen.

Professionals gaven aan dat ze proberen om naar de eigen omgeving van het gezin te gaan en door middel van een keukentafelgesprek te signaleren wat er speelt. Hierbij worden verschillende gebieden uitgevraagd, zoals kinderen, financiën, omgeving, netwerk et cetera: *“Bij jongeren en ouders vraag ik zo breed mogelijk uit en daarnaast proberen we op huisbezoek te gaan; dus dat je ook signaleert in de omgeving.”*

Met betrekking tot de veiligheid van kinderen gaf het merendeel aan dat zij werken met de methodiek van ‘Signs of Safety,’ waarmee professionals geen negatieve ervaringen hebben: *“We werken via een bepaald framework van Signs of Safety, waarbij we informatie kaderen in drie kolommen. Dan staat er aan één kant wat er goed gaat in een gezin, aan één kant staat wat de zorgen zijn en aan de laatste kant staat wat er zou er moeten gebeuren.”*

Door een deel van de professionals werd aangegeven dat zij niet altijd met kinderen in gesprek gaan. Afhankelijk van de functie van de professionals, werd aangegeven dat zij dit ofwel zelf doen of uitbesteden aan bijvoorbeeld een jeugdconsulent. Een professional die gesprekken met kinderen in het takenpakket heeft, vertelde: *“Je kijkt hoe het kind erbij zit, wat er gebeurt in de mimiek op het moment dat je vragen stelt, je gaat doorvragen, uitpluizen en je probeert een soort van voorstelling te maken hoe dat voor het kind is.”*

Een enkele professional gaf aan dat het lastig is om de situatie rondom de kinderen volledig en goed in beeld te krijgen: *“Het is altijd een soort van zoektocht waardoor ook het gevaar groeit dat je als een soort van detective door die hele casus heen moet gaan snuffelen. En het is lastig om te zorgen dat dat niet jouw rol wordt.”*

Gebruik meetinstrument of tools

Professionals gebruikten verschillende soorten tools of instrumenten om te signaleren en beoordelen. Meerdere professionals noemden dat zij gebruik maken van bepaalde meetinstrumenten die vanuit de organisatie beschikbaar zijn: *“We hebben een vragenlijst die we sowieso altijd moeten doen, waar alle verschillende terreinen worden besproken die spelen. Dus op het terrein van opvoeding, werk en omgeving.”* Tevens werd verteld dat er vanuit het NJi veel bruikbare meetinstrumenten beschikbaar worden gesteld. Hierbij werd aangegeven dat niet alle instrumenten altijd even passend zijn, maar dat het prettig is om te kunnen kiezen.

Een aantal professionals gaven daarnaast aan gebruik te maken van de LIRIK, wat als helpend wordt ervaren. Echter, één van de professionals gaf aan dat dit instrument niet altijd passend is, omdat het instrument gericht is op de veiligheid van het kind en niets zegt over ouders in scheiding. Tevens wordt de zelfredzaamheidsmatrix door enkele professionals genoemd. Het wordt ervaren als een werkend instrument voor de intake, maar is niet altijd passend bij complexe scheiding: *“Wij hebben de ZRM en die gaan we eigenlijk bij langs. Daar staan alle punten in van financiën tot justitie. Zo bespreek je eigenlijk de casus al heel breed [...] altijd in de intake moeten we hem invullen.”*

Een enkele professional benoemde dat het instrument ‘Signs of Wellbeing’ wordt gebruikt: *“The signes of wellbeing geeft ons wel een brede kijk op hoe de situatie thuis is. Als mensen nog bij elkaar zijn, is het sowieso handig om te kijken naar de kinderen en wat er goed gaat en niet goed gaat.”* Daarnaast werd door een aantal professionals benoemd dat zij gebruik maken van ‘Drie huizen,’ waarbij professionals aangaven dat het als positief ervaren wordt om op deze manier een volledig beeld te krijgen van de situatie vanuit de ogen van het kind. Tevens werd door enkele professionals benoemd dat er gebruik gemaakt wordt van ‘De wereldbol,’ waar verschillende vakjes met verschillende onderdelen worden ingekleurd door het kind. Deze onderdelen staan voor school, vrienden, ouders, broertjes en zusjes. Het kind kan hierdoor zijn beleving delen.

Een ander helpend instrument wat door enkelen werd genoemd, is de opvoedingspraktijkschaal: *“Dat je ouders laat meten hoe zwaar ze de opvoeding vinden. Daar haal je best wat informatie uit van ouders, hoe ze er zelf in zitten en daar filter je ook wel of een scheiding dan ook nog meespeelt.”* Tot slot werd door een enkele professional aangegeven dat de schaalvraag gebruikt wordt bij het signaleren en beoordelen, wat als prettig wordt ervaren: *“Sowieso altijd als je het hebt over meetinstrumenten gebruiken we standaard bij aanvang de schaalvraag. Die gebruiken we ook bij de evaluaties, omdat dat een heel tastbaar meetinstrument is.”*

3.7 Bespreekbaar maken

Bij het bespreekbaar maken van de problematiek rondom (complexe) scheiding zijn er vanuit de professionals een aantal zaken aan bod gekomen over de manier waarop dit gebeurt. Het merendeel van de professionals gaf aan dat het bij het bespreken van problematiek rondom complexe scheiding met ouders belangrijk is om onpartijdig te zijn: *“Dat je zorgt dat je niet in een kamp komt van een van beide ouders. Maar dat je wel eigenlijk die meerzijdige partijdigheid heel erg probeert in te zetten om het belang van kinderen voorop te krijgen.”* Daarbij gaf het merendeel aan dat zij bij het

bespreken van problematiek duidelijk maken dat de professionals niet tegen de ouders zijn, maar ervoor willen zorgen dat er samen gewerkt kan worden aan een oplossing. Ze gaven daarbij aan dat ze bewustwording creëren bij ouders. Dat wil zeggen dat zij ouders door middel van psycho-educatie laten inzien wat de impact is van de scheiding op hun kinderen en dat het belangrijk is als ouders om goed te blijven communiceren met elkaar. In sommige gevallen verliezen de ouders het belang van het kind uit het oog. Alle professionals proberen in de gesprekken het kind weer centraal te stellen. Eén professional gebruikt hierbij soms een foto van het kind, door deze op tafel te leggen tijdens het gesprek.

De meerderheid van de professionals gaf aan een driegesprek te voeren; met de ouders en de professional. Daarnaast gaven enkele professionals aan dat zij ervoor zorgen dat beide ouders een professional naast zich hebben staan. De voorkeur is dan om een vrouwelijke professional naast de moeder te laten staan en een mannelijke professional naast de vader. Enkele professionals gaven aan dat er soms een gespreksleider wordt ingezet. Door een gespreksleider in te zetten, wordt ervoor gezorgd dat iemand onafhankelijk kan bemiddelen in het gesprek. Door de professionals werd benoemd dat dit essentieel is voor het voeren van goedlopende gesprekken met ouders in complexe scheiding: *“Dan zijn eigenlijk die man en vrouw met elkaar in gesprek. Je bent er eigenlijk alleen wat ter ondersteuning. [...] Op het moment dat het echt knalt en er is nog best communicatie mogelijk. Dan hoort er een gespreksleider bij. Dan kan je als degene die naast iemand staat, niet die twee petten op hebben.”*

Tools bij het bespreekbaar maken

Om ervoor te zorgen dat ouders zich tijdens het bespreken van problematiek rondom de scheiding bewust zijn van het belang van het kind of om ervoor te zorgen dat zij meer inzicht krijgen in wat de impact van de scheiding is voor het kind, worden er door de professionals verschillende hulpmiddelen ingezet om dit te bereiken. Er wordt gebruik gemaakt van een genogram of sociogram, wat als helpend gezien wordt bij complexe situaties. Tevens werd benoemd dat er andere zaken worden uitgetekend, zoals een tijdlijn. Dit is volgens enkele professionals een prettige manier om ouders inzicht te geven in de situatie en welke invloed zij hebben op het kind: *“Ik teken ook wel vaak het gezin. Dan teken ik hoe de lijnen nu lopen, waar de lijnen doormidden zijn, wat het met kinderen doet als ouders niet meer als ouders met elkaar praten, maar alleen als ex-partners met elkaar praten.”*

Villa Pinedo is een hulpmiddel voor het inzicht geven bij ouders over de impact van een scheiding op kinderen: *“We laten video's zien van Villa Pinedo, van: dit is wat het met jullie kinderen doet als jullie zo met ze omgaan. Soms kun je dan nog gezinnen ombuigen dat ze daar afspraken over kunnen maken.”* Enkele professionals maken ook gebruik van 'De grootste zorg' en de escalatieladder van Glasl. Aan de hand hiervan wordt geformuleerd wat de professionals zien bij de ouders en het kind en welke invloed dit heeft op de kinderen. De escalatieladder wordt over het algemeen gezien als een werkende ondersteuning: *“Ik gebruik de escalatieladder of de scheidingsmelder, dan vertel ik de één staat hier en de ander staat daar bijvoorbeeld, dus om inzicht te geven. Ik merk dat dat bij mensen al heel erg kan helpen, dat ouders zien dat de één bijvoorbeeld al verder is in het scheidingsproces.”*

3.8 Handelen

Er werden door de professionals verschillende handelingsalternatieven genoemd die zij toepassen, wanneer de situatie rondom de scheiding volledig in kaart is gebracht. Het merendeel van de professionals gaf aan dat hierbij ruimte is voor intervisie en casuïstiekoverleg, zodat met collega's of gedragswetenschappers gesproken en overlegd kan worden.

De verschillende manieren van handelen kunnen zich zowel in het vrijwillig kader als in het gedwongen kader bevinden. Het merendeel noemde dat zij in het vrijwillig kader interventies inzetten, zoals: Kinderen In Echtscheiding (KIES) en het Ouderschap Na Scheiding (ONS) traject. Door

een enkeling werd de interventie 'Kies je kleur' genoemd. In één gemeente werd ook genoemd dat er een omgangshuis is waar gebruik van gemaakt wordt. Het doel hiervan is om begeleiding te bieden bij de momenten waarop het kind van vader naar moeder gaat of andersom. Daarnaast gaven professionals aan hulp te bieden met betrekking tot praktische vragen, zoals regelen van huisvesting of aanvragen van een uitkering: *"Dan neem ik contact op met bijvoorbeeld een woningbouwvereniging om te kijken of zij iets kunnen doen in het vinden van een woning zonder dat er dus genoeg punten zijn."*

Veilig Thuis werd door alle professionals genoemd; zij kunnen bellen met hen om anoniem advies te krijgen. Er is dan nog geen melding gedaan. Verder werd door iedereen genoemd dat professionals in het voorliggend veld verplicht zijn om meldingen te doen, wanneer er zorgen zijn over de veiligheid van de kinderen. Er wordt dan gekeken op welke manier er verder gehandeld moet worden: *"Vanuit de Meldcode moeten wij altijd melden bij Veilig Thuis en dat gaat puur om het monitoren. Vaak pakken we het wel zelf op, dat is een beetje een ingewikkeld proces. Veilig Thuis doet dan wel een triage en uiteindelijk leggen ze het wel weer terug bij ons, tenzij het echt om acute veiligheid gaat. Wat wij dan doen is kijken of het gaat lukken binnen het vrijwillig kader om hulpverlening in te zetten."*

Door het merendeel van de professionals werd verteld dat wanneer het hen zelf niet meer lukt om de juiste hulp te bieden of als ze de mogelijkheden er niet voor hebben, ze dan gaan opschalen. Daarbij werd aangegeven dat zij meestal betrokken blijven bij het gezin. Het opschalen kan inhouden dat ouders worden doorverwezen naar een mediator of advocaat, dit past binnen het vrijwillig kader: *"Als het echt iets te maken heeft met een ouderschapsplan en de afspraken die wettelijk bepaald zijn, dan schaal je op. Je verwijst naar een advocaat, dan moet het op juridisch gebied maar opgelost worden."*

Wanneer de hulp in het vrijwillig kader niet passend is, wordt er opgeschaald naar het gedwongen kader. Hierbij werd veelal de Raad van de Kinderbescherming genoemd. Dit wordt ingeschakeld wanneer er zorgen zijn over de veiligheid van de kinderen. Aan de hand van 'De Bescherm tafel' wordt dan met ouders om tafel gezeten, waarin nog een gesprek gevoerd kan worden met ouders. Dit is de laatste kans om op zoek te gaan naar oplossingen. In uiterste gevallen kan er vanuit de Raad van de Kinderbescherming een ondertoezichtstelling (OTS) worden ingezet.

Enkele professionals noemden dat zij opschalen naar de specialistische GGZ, de tweedelijnszorg. Dit doen zij wanneer er extra hulp nodig is voor de kinderen of wanneer sprake is van psychiatrische problematiek of bij licht verstandelijke beperkingen, simpelweg omdat er onvoldoende expertise voor is in het voorliggend veld.

Hulpmiddelen bij handelen

Professionals noemden dat zij geen vaste hulpmiddelen gebruiken bij het bepalen van handelingsalternatieven. Zij gaven aan dat ze op eigen inzicht en in overleg met collega's bepalen welke manier van handelen het meest passend is: *"Als ik weet dat een collega uit een ander team iets vergelijkbaars heeft gehad of dat een collega ergens veel ervaring in heeft, dan bel ik die om te overleggen en te sparren. [...] Ik denk dat het constant het uitzetten van je voelsprieten is en luisteren naar je onderbuikgevoel. Als je dat doet, denk ik dat je het altijd goed doet."*

Door enkele professionals werden bepaalde hulpmiddelen genoemd die zij af en toe gebruiken. Zo vertelden enkele professionals dat zij gebruik maakt van de scheidingsmelder of van een leidraad die binnen de organisatie is geschreven: *"Er is een leidraad die we kunnen gebruiken. Ik gebruik dat ook zeker, omdat dat een stukje houvast biedt bij situaties [...] Dat geeft mij een soortbevestiging dat ik inderdaad op het juiste pad of de juiste richting zit. Dan kan ik verder en dingen uitzetten."* De professionals die deze instrumenten gebruiken, geven aan dat zij het prettig vinden om een richtlijn of ondersteuning te hebben bij het handelen.

Struikelpunten rondom het handelen/handelingsverlegenheid

Er werden een aantal struikelpunten benoemd met betrekking tot het handelen. Zo werd door het merendeel van de professionals genoemd dat zij regelmatig aanlopen tegen het feit dat één van de ouders of beide niet geholpen willen worden. Daarbij zien professionals veel dat ouders vastzitten in bepaalde denkpatronen en ervan overtuigd zijn en blijven dat de andere ouder fout zit. Het is voor de professionals dan lastig om te bepalen hoe ver zij kunnen gaan in de hulpverlening die zij bieden: *“In complexe scheidingen blijft het gewoon lastig als beide ouders heel erg op hun eigen pad blijven en vooral op zichzelf of op die relatie nog zitten. Daar kom je dan bijna niet doorheen. Dan moet je het wel met gedwongen hulpverlening doen om iets te doorbreken, want dat lukt je in het vrijwillig kader niet altijd.”* Over het gebrek aan meewerken van één van de ouders werd verteld: *“Het is het wel zoeken als er weinig medewerking komt: hoeverre moet je dan doorgaan? Daar heb je wel contact met de Raad van de Kinderbescherming of met Veilig Thuis over [...] Dat is echt wel per situatie verschillend en maatwerk. Dat is soms wel lastig.”*

Professionals noemden dat de mogelijkheden voor de hulpverlening in het voorliggend veld beperkt zijn, doordat er in het vrijwillig kader wordt gewerkt. In dat geval moet er opgeschaald worden. Echter, het merendeel van de professionals gaf aan dat zij dan tegen een muur oplopen. De oorzaak hiervan kan zijn dat ouders niet willen meewerken, waardoor er pas opgeschaald kan worden wanneer de problemen dusdanig groot worden dat vaak de veiligheid van kinderen in gevaar komt. Tevens werd genoemd dat na opschalen, de hulpvraag vanuit bijvoorbeeld Veilig Thuis weer wordt teruggegeven aan het voorliggend veld. Echter, professionals zijn dan al vast gelopen in de hulp die zij kunnen bieden in het vrijwillig kader. Tot slot werd genoemd dat ouders die hulp in de tweedelijnszorg opgeven, weer terugkomen naar de eerstelijnszorg. Professionals geven aan dat dit een vervelende situatie is, met name voor de kinderen en ouders.

Het merendeel noemde dat zij het lastig vinden om op de juiste manier met ouders tot actiepunten te komen. De negatieve reactie van ouders maakt het lastig om verder te komen in de hulpverlening: *“Vooral dat ik het dan zelf lastig vindt soms, dat je niet weet hoe iemand reageert. [...] Meer voor mezelf, hoe reageert iemand en hoe breng je het nou op een goede manier over, zonder verwijtend te zijn, dat wil je ook niet.”*

Tot slot gaven enkele professionals aan het lastig te vinden hoe ver zij moeten doorgaan met het bevragen van ouders die om hulp vragen. Wanneer ouders met een simpele vraag komen, willen zij vaak de kortdurende hulp die zij nodig hebben om weer door te kunnen. Echter is het vaak het geval dat zij volledig bevraagd worden, omdat de professionals het gehele beeld in kaart moeten krijgen. Waar die grens ligt in het bevragen, is voor professionals soms lastig. Tevens werd door het merendeel genoemd dat zij het lastig vinden dat zij tussen ouders in komen te staan en niet goed weten hoe ze deze positie kunnen vermijden: *“Ik loop er tegenaan dat ik me soms toch tussen vechtende ouders laat zetten door de ouder. Dat ik als een soort van postbode gebruikt wordt, of tenminste dat probeert men. En dan moet je blijven gaan naar de andere ouder, dat klopt niet, je doet het verkeerd.”*

3.9 Behoeften

Met betrekking tot de hulpverlening bij complexe scheiding in het voorliggend veld, zijn er een aantal behoeften naar voren gekomen. Het merendeel gaf aan dat het lastig is om gezinnen tijdig in beeld te krijgen. Aangezien scheidingen vaak al complex zijn op het moment dat de hulpvragen in het voorliggend veld komen, is er een grote behoefte met betrekking tot meer preventieve zorg rondom scheiding. Ten eerste werd genoemd dat professionals graag meer bekendheid willen creëren voor de hulp die mogelijk is rondom scheiding.

Tevens werd door het merendeel genoemd dat er een grote behoefte is om, stellen die beginnen aan kinderen, voorlichtingen te geven bij bijvoorbeeld consultatiebureaus over wat het inhoudt om kinderen te krijgen en wat hen te wachten staat: *“Als ouders besluiten om kinderen te krijgen en dat lukt op een gegeven moment, dan komen ze op die roze wolk. [...] niemand waarschuwt de mensen voor de periode die komt als het kind er is. [...] In die periode zou ik nog wel heel veel willen betekenen qua preventie.”*

Daarnaast is er behoefte aan een eenduidige werkwijze rondom (complexe) scheiding. Hierbij werd genoemd dat de desbetreffende organisaties momenteel bezig zijn om dit te ontwikkelen, die zowel bij scheiding als complexe scheiding gebruikt kan worden. Tevens werd aangegeven dat er een behoefte ligt bij het tijdig signaleren en beoordelen bij scheidingen: *“Ik zou bij de aanmelding wel willen dat je onderscheid maakt, dat je bij de hulpvraag al gelijk goed bekijkt wat er aan de hand is. Dat je daar al vrij snel onderscheid maakt of je te maken hebt met en gewonevraag, financieel of iets anders.”*

Verder heeft het merendeel van de professionals behoefte aan meer vloeiende lijnen in de hulpverlening en de samenwerking tussen de eerstelijns- en tweedelijnszorg en het vrijwillig en gedwongen kader: *“Als zij dan met ons zouden samenwerken en we samen een plan zouden opstellen en tegen ouders kunnen zeggen wat er moet gebeuren. [...] In onze hulpverlening hebben we het heel erg begrenst, van: dit is vrijwillig en dat is gesloten. Dat moeten vloeiende lijnen zijn.”* Daarbij werd genoemd dat er onvoldoende informatie wordt uitgewisseld vanuit de tweedelijnszorg naar de eerstelijnszorg: *“Als die behandeling klaar is, moeten zij naar ons rapporteren en dan moeten wij zeggen wat er dan moet gebeuren. Dat gebeurt echt veel te weinig. Iedereen blijft heel erg in zijn eigen stuk zitten.”*

Verder werd door het merendeel de professionals aangegeven dat ze behoefte hebben aan verdere ontwikkeling in gesprekstechnieken en gespreksvaardigheden die zij kunnen inzetten bij de gesprekken met ouders in een complexe scheiding. Een enkeling gaf aan behoefte te hebben aan tijd en ruimte voor meerdere gesprekspartners, waarbij het vermoeden speelt dat dit bij meer professionals het geval is: *“Ik denk dat heel veel van ons dat wel zouden willen, juist om te voorkomen dat je een soort van scheidsrechter wordt en dat je er middenin komt staan, maar iedereen heeft het gewoon druk en iedereen heeft die volle caseload.”* Tevens werd door enkele professionals aangegeven dat het prettig zou zijn als er binnen het voorliggend veld ruimte komt voor mediation met de ouders, waar dan wel scholing voor nodig is. Daarbij gaf een deel van de professionals aan dat zij het prettig zouden vinden als er meer tijd en ruimte komt voor intervisie en casuïstiekbesprekingen rondom complexe scheiding. Een professional gaf aan dat gesprekken oefenen, door middel van rollenspellen, van meerwaarde is.

Tot slot hebben enkele professionals de behoefte om rechters mee te nemen in de hulpverlening in het voorliggend veld. De rechter kan ouders opleggen dat ze hier hulp moeten aanvaarden, wat ervoor zorgt dat de beperkingen in het vrijwillig kader minder groot worden: *“Ik zou graag zien dat de rechter terugverwijst naar de gemeenten, van: daar móét je mee in gesprek gaan, die hulp moet je accepteren. Dat dan vanuit daar de hulp wordt opgezet. Dus één centraal punt waar alle soorten hulp voor dit soort casussen worden opgenomen.”*

Behoeften in het gebruik van een meetinstrument

Er werd aangegeven door de professionals dat zij de voorkeur geven aan de uitbreiding van tools en niet per definitie voor een instrument om iets te meten. Zo werd door de professionals genoemd dat het prettig zou zijn als er verdere uitbreiding komt van de beschikbare tools: *“Soms zou ik nog wel wat meer handvaten in gesprekken willen, zoals tools, ik gebruik bijvoorbeeld wel de escalatieladder of de scheidingsmelder [...] Omdat ik merk dat visueel maken wel heel erg werkt.”* Door de beschikbare meetinstrumenten of tools uit te breiden, is er de mogelijkheid voor professionals om te

kiezen wat voor hen passend is. De mate waarin een instrument bij een professional past, kan meespelen in de keuze voor het gebruik hiervan.

Enkele professionals gaven aan dat zij bezig zijn met het onderzoeken van de meerwaarde van een meetinstrument of tool, om de hulpverlening rondom complexe scheiding te verbeteren en te kijken naar een eenduidige werkwijze. Een meetinstrument waarvan de mogelijkheden worden bekeken, is KEES. Tevens werd aangegeven dat er behoefte is voor een meetinstrument waarmee gekeken kan worden in welke fase een scheiding zich bevindt: *“Bij de één moet je veel meer op rouw gaan zitten en bij de andere veel meer op de rem. Ik zou een meetinstrument willen hebben die goed kan inschatten in welke fase de scheiding zit.”*

Indien er een instrument geïntroduceerd zou worden binnen de organisaties, gaven enkelen aan dat er dan wel educatie plaats moet vinden. Het moet dan voor iedereen duidelijk zijn op welke manier een dergelijk instrument wordt ingezet: *“Dan moet er in ieder geval geschoold worden over hoe we gaan werken, wat de beslissingsmomenten zijn, wanneer het instrument wordt ingezet en wat er wordt beslist. Dat moet allemaal qua opleiding verspreid worden.”*

3.10 Thema's

Tijdens de interviews met de professionals is er ingegaan op verschillende thema's die een rol spelen bij een complexe scheiding: kinderen, sociaal netwerk, financiën, ruzies en emoties. Deze thema's zijn aan bod gekomen, omdat deze een centrale rol vervullen in het instrument van Molendrift. Er moest inzicht verkregen worden in hoeverre professionals in het voorliggend veld zich hiervan bewust zijn en er gericht naar vragen. Daarnaast is er ingegaan op overige thema's die volgens de professionals een rol spelen bij een complexe scheiding.

Kinderen

Met betrekking tot het thema kinderen gaven de professionals aan dat kinderen vaak lijden onder de scheiding van hun ouders. Zo werd aangegeven dat ouders bijvoorbeeld ruzie maken in het bijzijn van de kinderen, slecht praten over de andere ouder tegen de kinderen of het kind tegen de andere ouder opzetten. Uit alle interviews met de professionals bleek dat in de hulpverlening wordt gehandeld in het belang van het kind. Dit wordt gedaan door in de hulpverlening de focus steeds te leggen op de kinderen en de ouders hiervan bewust te maken.

Daarnaast gaven alle professionals aan zich bewust te zijn van de gevolgen van een complexe scheiding voor een kind, zowel op korte als op lange termijn. Belangrijke gevolgen die naar voren kwamen, zijn onder andere emotionele- en gedragsproblemen, slecht contact met leeftijdsgenootjes en problemen op school. Daarbij kunnen kinderen destructief gedrag vertonen, zoals roken, blowen en drugs gebruiken. Tot slot werd ook het hebben van een laag zelfbeeld en schuldgevoelens genoemd: *“Papa en mama die zijn uit elkaar en dat komt waarschijnlijk omdat ik niet zo'n lief kind ben geweest. Wat je ook wel ziet, is dat ze een soort van verscheurd raken. Je bent natuurlijk onderdeel van je papa en van je mama en als de ene kant niet geaccepteerd wordt, dan kan dat ook iets met je identiteit doen.”*

Verder werd door het merendeel van de professionals genoemd dat kinderen regelmatig terecht kunnen komen in een loyaliteitsconflict, ze zijn loyaal aan hun ouders en komen voor een dilemma te staan, omdat ze moeten kiezen tussen de ouders. Het conflict is een belangrijk onderwerp in het thema kinderen, waar professionals zich bewust van zijn.

Sociaal netwerk

De professionals gaven aan dat het sociaal netwerk zowel een positieve als negatieve invloed kan hebben op scheiding. Met betrekking tot de negatieve invloed, werd vooral aangegeven dat het lastig wordt als het sociale netwerk zich gaat bemoeien met de scheiding van ouders. Daarnaast kunnen beide ouders een sociaal netwerk achter zich hebben die allemaal een andere mening hebben. Een enkele respondent gaf aan dat ook het hebben van een beperkt sociaal netwerk van

negatieve invloed kan zijn op een complexe scheiding: *“Wat mij opvalt is dat heel vaak mensen gewoon een beperkt netwerk hebben, maar ook heel veel die dat gewoon niet willen inzetten. Als we kijken naar statushouders, die hebben bijna geen netwerk.”*

Het sociaal netwerk heeft een positieve invloed als ouders steun en hulp krijgen vanuit de mensen om hen heen. De professionals gaven aan dat het nuttig kan zijn om vanuit de sociale netwerken van beide ouders iemand te laten ondersteunen bij de communicatie tussen ouders, wanneer dit hen zelf niet lukt: *“Wat je wel eens doet met een sociaal netwerk als ouders allebei iemand beschikbaar stellen, dat die twee mensen met elkaar kunnen communiceren. Dat die met elkaar in gesprek zijn, omdat dat dan wel goed gaat. En dat die dan gesprekspunten terugkoppelen aan de ouders.”*

Tot slot werd aangegeven dat het sociaal netwerk een vangnet kan zijn voor ouders, op het moment dat de hulpverlening stopt. Met al deze genoemde punten werd duidelijk dat alle professionals zich bewust zijn van de grote invloed die het sociaal netwerk heeft en het op een effectieve manier willen inzetten.

Financiën

Alle professionals gaven aan dat de financiën een belangrijke rol spelen bij een complexe scheiding en vaak een oorzaak zijn voor ruzies. Ouders doen er alles aan om ervoor te zorgen dat zij op financieel gebied goed uit de scheiding komen en de levensstandaard die ze gewend zijn behouden. Tevens werd door het merendeel aangegeven dat de financiële situatie weer aanleiding kan zijn voor ouders om de andere ouder zwart te maken: *“Daardoor wordt er helemaal niet naar de kinderen gekeken. Die kinderen komen er dan tussen te staan, van: ja je vader wil mij geen geld geven, dus kunnen wij niet een leuk uitje doen of we kunnen jou niet op een sport doen.”*

Daarnaast werd aangegeven dat één van de ouders afhankelijk kan worden van een uitkering door de scheiding. Hierbij kan het ook zo zijn dat de ouders tijdens het huwelijk allebei afhankelijk waren van een uitkering en er voor één van de ouders opnieuw een uitkering aangevraagd moet worden. Tevens kan het een probleem opleveren wanneer één ouder geld verdient en de andere ouder dit niet doet. Wanneer een ouder niet openstaat voor het verdelen van de inkomsten, kan problemen opleveren bij het regelen van een nieuwe woning. Er werd aangegeven dat huisvesting een bron van ruzie kan zijn binnen een complexe scheiding, wanneer geen onderkomen beschikbaar is.

Ruzies

Uit alle interviews met de professionals is naar voren gekomen dat ruzies een grote rol spelen in een scheiding. Aangegeven werd dat ruzies veroorzaakt kunnen worden door bijvoorbeeld ouders die na een scheiding vast blijven zitten in oude patronen: *“Een scheiding die op de één of andere manier niet goed afgehecht is, dus waardoor partners na de scheiding nog vast blijven zitten in allerlei oude patronen. Daardoor lukt het op de één of andere manier niet om goed vorm te geven aan dat ouderschap, maar waarin ze eigenlijk in gevecht blijven met elkaar en het belang van de kinderen daardoor onbedoeld of onbewust uit het oog verliezen.”* Tevens werd genoemd dat de basis van ruzies in complexe scheidingen vaak al ligt in het niet gelukkig zijn in de relatie. Vaak was er dan al sprake van wrijving: *“Dan zie je nu als ouders uit elkaar gaan dat ze geen grip meer hebben op de andere ouder en dat daardoor conflicten nog sneller oplopen. Dat je dan sneller ruzie uitvecht die je al had binnen het huwelijk.”*

Emoties

Wat in meerdere interviews naar voren kwam, is dat de scheiding en bijbehorende emoties worden genormaliseerd in gevallen dat de onderlinge strijd tussen ouders groot is. Dat wordt gedaan door stil te staan bij emoties die er kunnen zijn er hiervoor ook ruimte te geven. Hierin gaven professionals aan dat zij voorafgaand aan het gesprek de tijd nemen om afspraken te maken over de emoties en de manier waarop hiermee wordt omgegaan in gesprekken met beide ouders.

Daarnaast kwam naar voren dat ouders nooit samen beslissen om te scheiden. De ouder die heeft aangegeven te willen scheiden, zit vaak in een andere fase in het proces dan de ouder die eigenlijk niet wilde scheiden. Iedereen heeft zijn eigen proces van verwerken, wat ervoor zorgt dat ouders verschillende emoties tonen: *“Heel vaak zeggen ouders dat ze samen wilden scheiden [...] Maar dat is niet zo, er is altijd iemand die de scheidingsmelding maakt en daar ga je dan over in gesprek met elkaar en wat dat met iemand kan doen en dan probeer je eigenlijk wat inzicht te geven aan de andere ouder en wat voor emoties dat met zich mee kan brengen.”* Hiermee werd duidelijk dat professionals zich bewust zijn van de invloed die het emoties hebben in het scheidingsproces.

Overig thema

Naast de bovengenoemde thema's die een rol kunnen spelen bij complexe scheiding, is er aan de professionals gevraagd welke andere thema's een rol kunnen spelen bij complexe scheiding. Hieruit kwam veelal naar voren dat psychische lasten bij ouders een rol kunnen spelen. Hierbij worden dan zaken genoemd: verslavingsproblematiek, licht verstandelijke beperkingen, persoonlijkheidsstoornissen, trauma's en rouwverwerking. *“Een belangrijke factor is verslavingsproblematiek bij één van de twee ouders, wat ook regelmatig wel meespeelt. [...] Dat zijn ook van die contra-indicatoren om wel of niet met iemand in gesprek te gaan. Bijvoorbeeld als iemand zwaar aan de drugs of aan de drank is. [...] Datzelfde geldt voor psychiatrische problematiek, zoals persoonlijkheidsstoornissen.”* Problematiek rondom deze thema's worden veelal doorverwezen naar de specialistische GGZ.

Hoofdstuk 4 Conclusie

In dit hoofdstuk wordt aan de hand van vier deelvragen antwoord gegeven op de hoofdvraag ‘Wat is de huidige situatie in het voorliggend veld met betrekking tot de hulpverlening rondom complexe scheiding en hoe verhoudt zich dit tot het instrument dat door Molendrift ontwikkeld is?’ Uit het onderzoek is gebleken dat het professionals goed lukt om hulp te verlenen bij praktische vragen rondom scheiding, maar dat zij tegen de complexiteit van hulpvragen bij binnenkomst aanlopen. Het is daarom van belang dat de preventieve zorg rondom scheiding verbeterd wordt. Professionals zouden daarnaast graag een eenduidige werkwijze hanteren, doorgaande lijnen ontwikkelen tussen de eerstelijns- en tweedelijnszorg, vrijwillig en gedwongen kader en handvatten toegereikt krijgen. Het instrument van Molendrift heeft een meerwaarde met betrekking tot het hanteren van de eenduidige werkwijze en het bieden van ondersteuning in de hulpverlening.

De vier opgestelde deelvragen worden in de komende paragrafen beantwoord. De professionals hebben in de interviews in grote lijnen dezelfde definitie gegeven van complexe scheiding, waarbij de communicatie en kinderen in de knel het meest belangrijk waren. Aangezien deze definities hetzelfde waren, kan er een eenduidige conclusie worden geschreven.

4.1 Signaleren en beoordelen

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *‘Wat gebeurt er op dit moment in het voorliggend veld met betrekking tot het signaleren en beoordelen en bespreekbaar maken van het scheidingsproces?’*

Uit de literatuur is gebleken dat ervaringsdeskundigheid ervoor kan zorgen dat er sneller een oplossing gevonden kan worden bij conflicten tussen ouders (Den Uijl, 2017). Echter, uit het praktijkonderzoek blijkt dat er in het voorliggend veld tot nu toe geen gebruik wordt gemaakt van ervaringsdeskundigheid bij scheiding, wat wel een meerwaarde zou kunnen hebben. Uit de literatuur bleek dat preventieve zorg de schade rondom scheiding kan beperken, zodat vroegtijdig escalatie wordt voorkomen (Berben, 2014). Echter, in de praktijk worden ouders en gezinnen die te maken hebben met een scheiding te laat aangemeld voor hulpverlening; de scheidingen zijn al complex zijn bij binnenkomst. Een verklaring hiervoor is dat alle ouders kwetsbaar zijn en faalervaringen hebben in hun ouderschap, met de daarbij behorende schuldgevoelens (Ryan & Deci, 2000). Het kan voor ouders lastig zijn om steun of hulp te vragen (Hoek & Miley, 2015). Ouders kunnen in een isolement geplaatst worden door een sociale cultuur van roddel, achterklap en schaamte. Doordat hulpvragen al complex zijn bij binnenkomst, passen deze niet binnen het voorliggend veld en zijn er niet voldoende capaciteiten. Uit de literatuur bleek dat hieronder tijd, geld en expertise vallen (Kemp, 2017). Door een gebrek aan eerdergenoemde, is het lastig om de juiste hulpverlening te kunnen bieden. Wanneer dit het geval is, is opschalen of doorverwijzen noodzakelijk.

Wanneer er praktische vragen, zoals vragen naar financiën en huisvesting binnenkomen, lukt het professionals vaak om de juiste hulp te bieden. Met betrekking tot complexe scheiding krijgen professionals veelal vragen met betrekking tot zorgen rondom de kinderen. Deze en praktische hulpvragen komen binnen via ouders, school, het sociaal netwerk of Veilig Thuis. Vragen die binnenkomen worden met name gesignaleerd en beoordeeld aan de hand van gesprekken. Deze gesprekken worden bij voorkeur gevoerd met beide ouders samen, waarbij de volledige situatie in kaart wordt gebracht. Hierin heeft een viergesprek plus een onafhankelijke gespreksleider de voorkeur. Echter, vaak is hier niet voldoende capaciteit voor. Er wordt bij de gesprekken een inschatting gemaakt van de ernst van de zaken en de veiligheid van de kinderen, waarbij het framework van ‘Signs of Safety’ wordt toegepast. Gesprekken met kinderen worden, afhankelijk van de functie, gedaan door de professional of uitbesteed aan een jeugdconsulent. Het is echter lastig om de situatie volledig in kaart te krijgen en het is voor professionals een lastige afweging in hoeverre ze de casus moeten uitpluizen.

Het is van belang om bij ouders bewustwording te creëren en ervoor te zorgen dat zij samenwerken. Echter loopt het merendeel van de professionals aan tegen een onderlinge strijd bij ouders, wat door professionals als lastig wordt ervaren. Wanneer het niet lukt om ouders te laten samenwerken en bewust te maken van de situatie, heeft dit tot gevolg dat het voor professionals in het voorliggend veld lastig is om te kunnen signaleren en beoordelen en om de problematiek bespreekbaar te maken. Dit zorgt ervoor dat het zij genoodzaakt zijn om op te schalen of door te verwijzen.

4.2 Handelen

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *‘Wat gebeurt er op dit moment in het voorliggend veld met betrekking tot het handelen in het scheidingsproces?’*

Professionals in het voorliggend veld hebben te maken met regels en kaders die worden opgelegd door het bestuur. Uit de literatuur is naar voren gekomen dat de beleidsvoering een beperkende factor zou zijn in het handelen (Kemp, 2017). Uit het praktijkonderzoek bleek echter dat dit niet het geval is. Binnen de opgelegde regels en kaders ervaren professionals voldoende vrijheid binnen het handelen. Wanneer de situatie rondom de scheiding volledig in kaart is gebracht, worden er verschillende handelswijzen gebruikt. Wat hierin goed gaat, is het inzetten van verschillende interventies. Interventies die veel worden ingezet zijn: ONS-traject, KIES en Villa Pinedo. Tevens verloopt de ondersteuning bij praktische vragen, het in gesprek blijven en het betrokken blijven bij ouders en gezinnen na opschalen, goed.

Met betrekking tot de lijnen met het gedwongen kader en tweedelijnszorg zijn er aan de ene kant organisaties en teams die aangeven dat er met hen korte lijnen zijn. Aan de andere kant zijn er professionals in het voorliggend veld van mening dat de lijnen korter moeten zijn en dat de communicatie vanuit het gedwongen kader en tweedelijnszorg verbeterd moet worden. Daarbij zijn vooral het vrijwillig en het gedwongen kader duidelijk afgebakend, waardoor er geen goede overgang is tussen beide. Professionals kunnen niet altijd de juiste hulp bieden en lopen tegen een muur aan wanneer zij opschalen naar het gedwongen kader. Zo zijn er bepaalde voorwaarden waaraan voldaan moet worden, alvorens er opgeschaald kan worden. In sommige gevallen betekent dit dat de situatie eerst verder moet escaleren, voordat er opgeschaald kan worden. Tevens komt het voor dat hulpvragen die zijn opgeschaald, weer worden teruggegeven aan het voorliggend veld. Professionals moeten deze hulpvraag dan weer oppakken, terwijl voor hen al duidelijk was dat zij niets meer konden betekenen; zij zaten al met de handen in het haar.

4.3 Behoeften

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *‘Waar hebben de professionals in het voorliggend veld behoefte aan als het gaat om signaleren en beoordelen, bespreekbaar maken en handelen van het scheidingsproces?’*

Er ligt een sterke behoefte bij het verbeteren van de preventieve zorg rondom scheiding. Dit houdt in dat gezinnen tijdig in beeld moeten komen, zodat zij niet pas met een hulpvraag in het voorliggend veld komen wanneer een scheiding al complex is. Voorlichtingen op het moment dat ouders besluiten om te beginnen aan kinderen of zwanger zijn, zal hierin goed helpen. Wanneer ouders op de hoogte zijn van wat hen te wachten staat en welke hulp er mogelijk is als het niet goed gaat, zal dit ervoor zorgen dat zij makkelijker en eerder hulp zoeken. Hulpvragen rondom scheiding zullen minder complex zijn bij binnenkomst, waardoor verwacht wordt dat het voorliggend veld meer kan betekenen in de hulpverlening. Hierdoor zal er in mindere mate moeten worden opgeschaald of doorverwezen.

Verder ligt er een behoefte bij het creëren en hanteren van een eenduidige werkwijze rondom complexe scheiding. Hierbij moet de aanmelding op dezelfde manier plaatsvinden, zodat snel een inschatting kan worden gemaakt van de ernst van de zaken en de hulpverlening die hierbij nodig is.

Uit de literatuur bleek dat een eenduidige werkwijze bijdraagt aan het inschatten welke hulpverlening nodig is (Dijkstra, 2016). In de praktijk ligt de voorkeur niet per definitie bij een meetinstrument, maar bij een uitbreiding van tools, zoals voor het voeren van gesprekken en het inschatten van de ernst van de situatie. Uit de literatuur is het meetinstrument van KEES naar voren gekomen, dat informatie biedt over interventies, maar vooral gericht is op het taxeren van scheidingssituaties (KEES, 2020). Dit instrument blijkt niet aan te sluiten op de behoeften van de professionals.

Tevens ligt er duidelijke behoefte in het verbeteren van zowel de samenwerking tussen de professionals tussen de eerstelijns- en tweedelijnszorg als het gedwongen kader en vrijwillig kader. Indien de samenwerking tussen hen verbeterd wordt, zal dit ervoor zorgen dat professionals in het voorliggend veld minder vaak tegen een muur oplopen. Hierdoor kan er tijdig worden opgeschaald of kan er overlegd worden over welke hulp er kan worden ingezet. Daarbij is het van belang dat de communicatie vanuit de tweedelijnszorg of gedwongen kader naar het de eerstelijnszorg verbeterd wordt. Op die manier zijn professionals in het voorliggend veld op de hoogte van vorderingen rondom de hulpvragen, waardoor zij alle benodigde informatie hebben wanneer een hulpvraag toch terugkomt in het voorliggend veld.

Daarnaast ligt er een behoefte bij het ontwikkelen of verbeteren van bepaalde vaardigheden. Zo is de behoefte groot om geschoold te worden in gesprekstechnieken, gespreksvaardigheden en mediationvaardigheden, die ingezet kunnen worden tijdens de gesprekken met ouders of gezinnen. Indien professionals in het voorliggend veld hierin geschoold worden, zal het voor hen gemakkelijker worden om in gesprek te gaan en blijven met ouders in strijd. Uiteindelijk wordt verwacht dat er hierdoor minder opgeschaald of doorverwezen moet worden. Intervisies en casuïstiekbesprekingen zijn daarnaast wenselijk. De behoefte hierin is om hiervoor meer tijd en ruimte beschikbaar te stellen vanuit de organisatie of het team.

4.4 Bijdrage instrument Molendrift

In deze paragraaf wordt antwoord gegeven op de deelvraag: *‘In hoeverre kan het instrument dat door Molendrift ontwikkeld is een bijdrage leveren aan de hulpverlening in het voorliggend veld bij complexe scheiding?’*

In het instrument van Molendrift komen de thema's kinderen, sociaal netwerk, financiën, ruzies en emoties naar voren. Uit het praktijkonderzoek blijkt dat al deze thema's een centrale rol vervullen in de hulpverlening in het voorliggend veld rondom complexe scheiding. Daarnaast is psychische lasten een belangrijk thema. De thema's uit het instrument van Molendrift staan centraal in de hulpverlening door professionals in het voorliggend veld, zij zijn zich hiervan bewust. Dit betekent dat er bij het gebruik van het instrument geen nieuwe thema's in de hulpverlening in het voorliggend veld worden toegevoegd, waardoor het instrument van Molendrift hierin geen meerwaarde heeft.

Voor drie aspecten heeft het instrument wel een meerwaarde. Ten eerste geeft het professionals de mogelijkheid om met één passend instrument, dat niet alleen gericht is op meten, voor complexe scheiding het signaleren en beoordelen en bespreekbaar maken uit te voeren. Het kan daarbij een indicatie geven van welke vorm van hulpverlening passend is. Door professionals in het voorliggend veld worden namelijk verschillende instrumenten of tools gebruikt, maar geen van deze gebruikte instrumenten of tools zijn specifiek toe te passen bij complexe scheiding. Het instrument van Molendrift is volledig en allesomvattend, waar dit in andere instrumenten of tools niet het geval is.

Tevens is er momenteel geen sprake van een eenduidige werkwijze bij complexe scheiding in het voorliggend veld. Een tool waarbij de focus niet ligt op het meten van een complexe scheiding, maar op het bespreekbaar maken en handelen bij een complexe scheiding, kan een uitkomst bieden bij het hanteren van een eenduidige werkwijze. Om ervoor te zorgen dat er wel eenduidige werkwijze

komt, kan een tool hierbij helpen. Het instrument van Molendrift kan ervoor zorgen dat er op een eenduidige wijze gewerkt wordt. Hierbij is het belangrijk dat dit door alle professionals in het voorliggend veld bij complexe scheiding wordt gebruikt en dat er educatie plaatsvindt, alvorens het instrument wordt ingezet.

Tot slot is het voeren van gesprekken met ouders in complexe scheiding voor professionals in het voorliggend veld een struikelpunt. Hierbij kan het krijgen van bepaalde handvatten voor het voeren van deze gesprekken een uitkomst bieden. Dit betekent dat het instrument van Molendrift, met betrekking tot het bieden van handvatten bij gesprekken met ouders, van meerwaarde kan zijn. Professionals kunnen systematisch de verschillende vragen en thema's uit het instrument bij langs gaan, wat zorgt voor houvast in gesprekken.

Hoofdstuk 5 Discussie

In dit hoofdstuk wordt kritisch op het uitgevoerde onderzoek teruggekeken. Er worden een aantal elementen besproken die invloed kunnen hebben op de kwaliteit van het onderzoek.

5.1 Steekproeftrekking

De organisaties en teams zijn benaderd vanuit het eigen (professionele) netwerk van de opdrachtgever. Aan de ene kant kan dit ervoor zorgen dat er sprake is van een bepaalde selectie en dat een aantal organisaties of teams een verminderde kans had om te participeren aan het onderzoek; een verminderde externe validiteit. Aan de andere kant zorgt deze selectie ervoor dat met zekerheid gezegd kan worden dat de geworven organisaties en teams in contact staan met Molendrift. Daardoor kan met zekerheid gezegd worden dat professionals met hen te maken hebben in de hulpverlening, waardoor uitspraken die gedaan zijn over de samenwerking ook voor Molendrift gelden. Tevens hebben de geworven respondenten in grote mate te maken met complexe scheidingsproblematiek. Ze zijn verantwoordelijk voor de hulpverlening rondom dit onderwerp, waardoor er in grote mate relevante informatie is verzameld met het onderwerp binnen dit onderzoek. Immers, dit onderzoek heeft vooral betrekking complexe scheidingen en minder op niet problematische scheidingen.

5.2 Afnemen van de interviews

Het voornemen was om binnen het onderzoek interviews af te nemen met zestien tot achttien professionals. Bij zestien interviews was het punt van verzadiging bereikt; er was een duidelijk beeld van de huidige situatie in het voorliggend veld. Doordat er ten tijde van het onderzoek de pandemie was van het COVID-19 virus, hadden de onderzoekers niet de mogelijkheid om bij de respondenten op locatie interviews af te nemen. Daarom zijn de interviews via Mobiléa, een beveiligde omgeving voor videobellen, afgenomen. Op die manier was het mogelijk om gezichtsuitdrukkingen van de respondenten te zien. Wanneer dit programma niet ondersteund werd door een laptop of wanneer er een slechte internetverbinding was, werden interviews afgenomen via WhatsApp videobellen of een telefoongesprek. Een nadeel van een telefoongesprek is dat er ingeleverd werd op de hoeveelheid informatie die kon worden verkregen (Johnson, Scheitle & Ecklund, 2019). Zo was het moeilijker om lichaamstaal en non-verbale signalen te lezen en was er een verminderde intimiteit (Seitz, 2016). De controlevragen die gesteld werden door de onderzoekers zorgden ervoor dat zij de antwoorden van de respondenten goed interpreteerden, ondanks de verminderde intimiteit. De interviews werden afgenomen in een rustige omgeving, waarbij zowel de onderzoekers als de respondent zo min mogelijk gestoord konden worden. Door de semigestructureerde interviews, hebben de onderzoekers ervaren dat de respondenten veel vertelden en een duidelijk beeld schetsten over het voorliggend veld en complexe scheiding. Echter, het had hierin een meerwaarde kunnen hebben om ook ouders en kinderen te interviewen die ervaring hebben (gehad) met een complexe scheiding. Het is waardevol om ook te kijken hoe zij de hulpverlening beoordelen en welke behoeften zij daarin hebben. Het afnemen van interviews op scholen en bij huisartsen had tevens een toegevoegde waarde kunnen hebben, omdat hierin ook gekeken kan worden hoe de preventieve zorg kan worden verbeterd.

5.3 Generaliseerbaarheid

Binnen dit onderzoek wordt een gegeneraliseerde uitspraak gedaan over Noord-Nederland, oftewel de provincies Groningen, Friesland, Drenthe en Overijssel. De verdeling van de organisaties en teams die participeren aan het onderzoek, zijn niet evenredig verdeeld over de verschillende provincies. Het vermoeden is dat dit geen negatieve invloed heeft op de generaliseerbaarheid in het onderzoek, maar dit kan niet met volle zekerheid worden gezegd.

Bij de statistisch representatieve steekproef is het van belang dat scheidingsproblematiek in verhouding in gelijke mate voorkomt binnen de organisaties, maar hierover zijn geen cijfers bekend. Binnen elke organisatie of team hebben er meerdere professionals deelgenomen aan het onderzoek,

om op die manier een zo breed mogelijk beeld te krijgen binnen verschillende organisaties en teams.

Echter kon het zo zijn dat de respondenten participeerden aan het onderzoek op basis van een beperkt aantal factoren, zoals beschikbare tijd, motivatie en affiniteit met het onderwerp. Het was niet mogelijk om ervoor te zorgen dat deze factoren geen belemmering speelden. Wel zijn er maatregelen genomen die de representativiteit ten goede kwamen. Doordat de respondenten zoveel mogelijk verspreid door de regio Noord-Nederland (en de provincie Overijssel) zijn geworven, werd binnen de mogelijkheden van het onderzoek een zo breed mogelijk beeld geschetst.

Doordat de respondenten werkzaam zijn in verschillende functies, kan dit een beperking opleveren in de generaliseerbaarheid. Professionals die werkzaam zijn als bijvoorbeeld buurt- of schoolmaatschappelijk werker, krijgen te maken met hulpvragen rondom de veiligheid van kinderen; de focus ligt op lichte ondersteuning. Indien de veiligheid in het geding komt en lichte hulpverlening niet voldoende is, wordt het Centrum voor Jeugd en Gezin ingeschakeld. Er kan een iets vertekend beeld verkregen zijn van de huidige situatie in het voorliggend veld, doordat er een ongelijkheid is in de ernst van de hulpvragen.

5.4 Betrouwbaarheid

Een sterk punt in het uitvoeren van het onderzoek, was dat de interbeoordelaarsbetrouwbaarheid gewaarborgd werd. De interviewers hebben namelijk gezamenlijk twee interviews afgenomen en deze vervolgens samen geanalyseerd. Bij het analyseren is gezamenlijk het algemene codeboek opgesteld, waardoor onderzoekers individueel de overige interviews op dezelfde manier hebben geanalyseerd.

De resultaten uit de literatuur zijn getoetst in het praktijkonderzoek, door in te gaan op verschillende aspecten uit de literatuur. Om het onderzoek te kunnen herhalen, is ervoor gezorgd dat de begrippen die aan bod kwamen in het interview voor de respondenten helder waren. Dit werd gedaan door te vragen wat respondenten onder de begrippen verstaan en indien dit niet helder was, werden de begrippen door de onderzoekers toegelicht.

5.5 Vraagstelling

Tijdens de interviews werd de term meetinstrument gebruikt in de vraagstelling, omdat de onderzoekers het instrument van Molendrift hebben geïnterpreteerd als meetinstrument. Dit gaf een beperking voor het verkrijgen van data met betrekking tot de behoeften aan het gebruik van een instrument. Respondenten kregen de verkeerde indruk, omdat er specifiek gevraagd werd naar een instrument voor meten. Aan de ene kant kan dit tot resultaat hebben dat er vertekende behoeften naar boven zijn gekomen en aan de andere kant werd juist goed duidelijk dat respondenten geen behoefte hadden aan een instrument dat alleen gericht is op het meten van de situatie. Om de sociaalwenselijkheid zo laag mogelijk te houden, is er gekozen voor het gebruik van verschillende benamingen voor bepaalde onderwerpen. Zo waren de zwakke punten in de hulpverlening één van de zaken waarover informatie verzameld moest worden. Tijdens de interviews is dit verwoord als: verbeterpunten en behoeften.

5.6 Bijdrage toegepast psycholoog

Zoals al eerdergenoemd in dit rapport, kan betere preventieve zorg eraan bijdragen dat de drempel om hulp te vragen minder groot wordt. Een toegepast psycholoog kan hieraan bijdragen door het geven van voorlichtingen, trainingen en het bijeenbrengen van oudergroepen. Solidariteit tussen kwetsbare ouders wordt gestimuleerd door het organiseren van oudergroepen die eventueel een brug kunnen vormen naar hulpinstanties (Nys, 2010). Door het organiseren van dergelijke groepen, zullen ouders eerder om hulp vragen en zullen scheidingen minder in complexe vorm terecht komen in het voorliggend veld. Wel is het van belang dat er eerst wordt onderzocht op welke manier ouders precies ontvankelijk zijn voor de hulpverlening.

Hoofdstuk 6 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk worden aanbevelingen gegeven aan voor het voorliggend veld en voor Molendrift en ook voor vervolgonderzoek. De resultaten roepen namelijk nieuwe vragen op.

6.1 Aanbevelingen voor Molendrift

Uit het onderzoek bleek dat professionals uit de eerstelijnszorg merken dat de communicatie vanuit de tweedelijnszorg niet helder verloopt of dat de samenwerking niet soepel loopt. Informatie die wordt doorgegeven is niet volledig en hulpvragen die zijn opgeschaald, komen weer terug in de eerstelijnszorg. Wanneer er een betere onderlinge communicatie is, zullen professionals in het voorliggend veld meer kunnen betekenen in de hulpverlening. Het advies is om te zoeken naar manieren waarop deze communicatie beter verloopt. Het beste is om tijd te reserveren voor overleg met professionals uit de eerstelijnszorg en gebruik te maken van een vast format voor het doorgeven van informatie over de hulpvrager.

Daarnaast kwam naar voren dat er een behoefte is aan een eenduidige werkwijze en handvatten die professionals kunnen gebruiken bij de hulpverlening rondom complexe scheiding. Molendrift kan hieraan bijdragen door het instrument dat is ontwikkeld te implementeren in het voorliggend veld. Het advies hierbij is wel om het thema psychische lasten breder op te nemen in het meetinstrument. Momenteel wordt hierbij stilgestaan, doordat deze algemene vragen bij aanvang van het gesprek worden gesteld, maar er wordt niet uitgebreid op ingegaan. Tevens is het advies om het instrument te implementeren in het voorliggend veld en hierbij trainingen of voorlichtingen te geven zodat het instrument op de juiste wijze ingezet wordt.

6.2 Aanbevelingen voor het voorliggend veld

Uit het onderzoek bleek dat er in het voorliggend veld geen gebruik wordt gemaakt van ervaringsdeskundigheid bij scheiding, waaraan wel behoefte is. Ervaringsdeskundigheid kan helpen om een scheiding weer 'normaal' te laten verlopen en om sneller een oplossing te vinden bij conflicten tussen ouders. Het advies is dan ook om professionals op te leiden tot ervaringsdeskundigen en dit in te zetten bij hulpvragen rondom complexe scheiding. De meerwaarde hiervan zal zijn dat kinderen en ouders zich meer gehoord voelen en de hulpverlening effectiever is.

Tevens kwam naar voren dat professionals moeite hebben met het voeren van gesprekken met ouders die in onderlinge strijd zitten en het toepassen van de juiste gesprekstechnieken hierbij. Het advies hiervoor is het geven van trainingen aan professionals, waarmee zij handvatten krijgen voor het voeren van die gesprekken. Wanneer professionals gesprekstechnieken leren die zij kunnen toepassen in gesprekken met ouders in strijd en weerstand, zullen de uitkomsten van de gesprekken verbeterd worden en kan het voorliggend veld meer betekenen binnen hun hulpverlening. Het instrument van Molendrift biedt hierin een leidraad, aan de hand van de opgestelde vragen.

Daarnaast bleek dat er in het voorliggend veld een sterke behoefte ligt bij het hanteren van een eenduidige werkwijze en bij het verkrijgen van meer handvatten voor de hulpverlening rondom complexe scheiding. Het advies hierbij is om een instrument te gebruiken dat hieraan bijdraagt, mits deze niet alleen gericht is op het meten van een complexe scheiding. Het instrument dat door Molendrift is ontwikkeld, is hiervoor zeer geschikt: het is allesomvattend. Indien dit instrument ingezet wordt, is het van belang dat iedere professional hier scholing voor krijgt en dat vervolgens iedereen hier gebruik van maakt.

Echter komt zeer duidelijk naar voren dat het inzetten van een instrument niet de directe oplossing is voor het bieden van de juiste hulp bij scheidingen die nog niet volledig zijn geëscaleerd en het uiteindelijk doorverwijzen van de geëscaleerde problematiek naar Molendrift. Het is van groot belang dat de preventieve zorg verbeterd wordt. Het advies is om ouders actief te benaderen met de mogelijkheden die zij hebben voor hulpverlening. Dit kan onder andere gedaan worden door het

geven van voorlichtingen, informatieavonden, trainingen en door het adverteren over opvoedondersteuning en hulpverleningsmogelijkheden bij relatieproblemen of scheiding.

6.3 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Uit het onderzoek zijn een aantal zaken naar voren gekomen, waarvoor vervolgonderzoek nodig is. Zo is gebleken dat de communicatie en samenwerking tussen de eerstelijnszorg en de tweedelijnszorg en gedwongen kader niet op de juiste manier verloopt. In een vervolgonderzoek moet er gekeken worden op welke manier dit verbeterd kan worden, waarbij onderzocht moet worden hoe er binnen de lijnen gecommuniceerd en samengewerkt wordt en waar de knelpunten zitten.

Tevens is in dit onderzoek aandacht besteed aan professionals die vooral te maken hebben met complexe scheidingen. De groep professionals die juist meer bezig zijn met niet complexe scheidingen zijn hierin niet tot nauwelijks aan bod gekomen. Het is daarom passend om onderzoek te doen naar deze groep professionals, zodat er breder beeld verkregen wordt van de situatie in het voorliggend veld met betrekking tot scheiding. Er wordt dan kritischer gekeken naar alle hulpvragen die er zijn rondom relatieproblemen en scheiding en niet alleen naar de hulpvragen rondom complexe scheiding. Deze groep professionals zou ook een belangrijke rol kunnen spelen in het vroegtijdig signaleren en beoordelen van scheidingen.

De preventieve zorg voor scheiding vindt ook op andere gebieden plaats dan de organisaties en teams die in dit onderzoek aan bod zijn gekomen. Een vervolgonderzoek met betrekking tot deze andere gebieden, zoals bij huisartsen en scholen, is hiervoor nuttig. Hierbij is het belangrijk om ook ouders en kinderen die te maken hebben met scheidingsproblematiek mee te nemen. Met de uitkomsten van het onderzoek kan er gekeken worden naar de manieren waarop de preventieve zorg verbeterd kan worden en naar de manier waarop ouders ontvankelijk zijn voor informatie of preventieve zorg en op welke plekken dit plaats moet vinden. Scheidingen worden dan aangemeld in het voorliggend veld, wanneer deze nog niet complex zijn. Daardoor kan in het voorliggend veld de passende hulpverlening worden geboden. Dit heeft uiteindelijk tot gevolg dat er minder complexe scheidingen zijn in zowel het voorliggend veld als bij Molendrift.

Bibliografie

- Baracs, M., & Vreeburg- Van der Laan, E. (2014). *Vechtende ouders, het kind in de knel: Adviesrapport over het verbeteren van de positie van kinderen in een vechtscheiding*. Opgehaald van www.dekinderombudsman.nl:
<https://www.dekinderombudsman.nl/nieuws/nieuwe-aanpak-vechtscheidingen>
- Berben, E. (2014). *Methodiek bij de aanpak van complexe scheidingen*. Opgehaald van www.jeugdzorgnederland.nl:
<https://www.jeugdzorgnederland.nl/contents/documents/complexe-scheidingen-methodiek.pdf>
- Boeije, H., & Bleijenbergh, I. (2014). *Analyseren in kwalitatief onderzoek. Denken en doen*. Amsterdam: Boom Lemma Uitgevers.
- Brinkman, J., & Oldenhuis, H. (2016). *Cijfers Spreken. Overtuigen met onderzoek en statistiek*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers .
- Centraal Bureau Statistiek. (2019). *Echtscheiding; leeftijdsverschil, kinderen, geboorteland, huwelijksduur*. Opgehaald van www.opendata.cbs.nl:
<https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/60060ned/table?fromstatweb>
- Coenen, M. D. (2011). *Kinderen als wapen en prooi in vechtscheidingssituaties: De behandeling van kinderen met ernstige psychische problemen in de centra geestelijke gezondheidszorg*. Opgehaald van www.zorgneticuro.be:
<https://www.zorgneticuro.be/sites/default/files/2012%20visietekst%20vechtscheiding.pdf>
- Den Uijl, E. (2017). Ervaring is de beste leermeester. Het inzetten van ervaringsdeskundigheid bij vechtscheidingen. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 26 (4), pp.47-57. DOI: <http://doi.org/10.18352/jsi.551>.
- Dieste, T. (2019). *Alles wat je moet weten over 'transcriberen'*. Opgehaald van www.amberscript.com: <https://www.amberscript.com/nl/blog/alles-wat-je-moet-weten-over-transcriberen>.
- Dijkstra, S. (2016). Actieagenda voor complexe scheiding: Betere analyses, normstelling bij beschadigend gedrag en passende hulp. *Sociale innovatie in beeld*, 138-149.
- Dingemanse, K. (2019). *Ultiem stappenplan voor het coderen van interviews*. Opgehaald van www.scibbr.nl: <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/coderen-interview/>
- Gemeente Amsterdam. (2015). *Plan van aanpak vechtscheidingen*. Opgehaald van www.moetd.nl:
<http://www.moetd.nl/documenten/trainingsmateriaal/vechtscheiding/pva%20vechtscheidingen.pdf>
- GGZ Nederland. (2020). *GGZ- sector*. Opgehaald van www.ggz nederland.nl:
<https://www.ggz nederland.nl/pagina/ggz-sector>
- Hoe zit de gezondheidszorg in elkaar. (2020). *De lijnen in de gezondheidszorg*. Opgehaald van www.hoezitdegezondheidszorginelkaar.nl:
<https://hoezitdegezondheidszorginelkaar.jouwweb.nl/de-lijnen-in-de-gezondheidszorg>
- Hollandervandermey. (2015). *Factsheet vechtscheidingen*. Opgehaald van www.vng.nl:
<https://vng.nl/publicaties/factsheet-vechtscheidingen-feiten-en-cijfers>

- Johnson, D. R., Scheitle, C. P., & Ecklund, E. H. (2019). Beyond the In-Person Interview? How Interview Quality Varies Across In-person, Telephone, and Skype Interviews. *Social Science Computer Review*, 1-17.
- Kemp, V. (2017). *Doorverwijzen naar het sociaal team*. Opgehaald van www.sociaalwerknederland.nl:
<https://www.sociaalwerknederland.nl/?file=15336&m=1510217550&action=file.download>
- Molendrift. (z.d.). *Hulp van Molendrift is concreet*. Opgehaald van www.molendrift.nl:
<https://www.molendrift.nl/hulp/bij-molendrift>
- Nederlands Jeudinstituut. (2015). *Van gekibbel tot vechtscheiding*. Opgehaald van www.nji.nl:
[https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Van-gekibbel-tot-\(v\)echtscheiding.pdf](https://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Publicatie-NJi/Van-gekibbel-tot-(v)echtscheiding.pdf)
- Nederlands Jeugdinstuut. (2018). *Realiseren ambities Jeugdwet vraagt extra inspanning*. Opgehaald van www.nji.nl: <https://www.nji.nl/nl/Actueel/Nieuws-van-het-NJi/Realiseren-ambities-Jeugdwet-vraagt-extra-inspanning>
- Nederlands Jeugdinstuut. (2020). *Jeugdwet*. Opgehaald van www.nji.nl:
<https://www.nji.nl/Jeugdwet>
- Nederlands Jeugdinstuut. (2020). *Opgroeien*. Opgehaald van www.nji.nl:
<https://www.nji.nl/Gezinsleven-Opgroeien>
- Nederlands Jeugdinstuut. (2020). *Wijkteams taken*. Opgehaald van www.nji.nl:
<https://www.nji.nl/nl/Kennis/Dossier/Wijkteams/Gemeente/Taken>
- Nys, K. (2010). Groepswerk met ouders in perspectief: hoe kwetsbare ouders elkaar steun bieden. *Ouderschapskennis*, 13(1), 195-208.
- Overheid. (2018). *Jeugdwet*. Opgehaald van www.wetten.overheid.nl:
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0034925/2018-01-01>
- Platform KEES. (2020). *Taxatie- instrument*. Opgehaald van www.platformkees.nl:
<https://www.platformkees.nl/wp-content/uploads/2017/02/20170223-Toelichting-Taxatie-instrument-defdef.pdf>
- Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2000). . Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Seitz, S. (2016). Qualitative Research. *Pixilated partnerships, overcoming obstacles in qualitative interviews via Skype: A research note.*, 16(2), 229-235.
- Van Lawick, J., & Visser, M. (2014). *Kinderen uit de knel*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.
- Verkooijen, L., & Moeke, D. (2013). *Bedrijfsvoering voor zorg en welzijn*. Groningen/ Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Villa Pinedo. (2017). *Dit lucht op*. Opgehaald van www.villapinedo.nl: <https://www.villapinedo.nl/ik-wil-een-buddy/>
- Villa Pinedo. (2017). *Open brief aan alle gescheiden ouders van Nederland*. Opgehaald van www.villapinedo.nl: <https://www.villapinedo.nl/open-brief-aan-alle-gescheiden-ouders/>

Bijlage 1 Definiëring belangrijke begrippen

Hieronder is de definiëring van relevante begrippen te vinden, zoals deze binnen dit onderzoek worden gebruikt.

Eerstelijnszorg: De zorg waarvan iedereen gebruik kan maken zonder verwijzing. Denk aan huisartsen, maatschappelijk werk en spoedeisende hulp in ziekenhuizen.

Centrum voor Jeugd en Gezin (CJG): Een laagdrempelige voorziening waar iedereen terecht kan met vragen over opvoeden en opgroeien. Het bundelt de krachten van allerlei basisvoorzieningen die een taak hebben in de ondersteuning van ouders en jeugdigen (van 0 tot 23 jaar).

Gedwongen kader: Dit gaat over verplichte maatregelen voor ouders of jongeren: jeugdbescherming en jeugdreclassering. Deze verplichte maatregelen worden ingezet als de veiligheid van een kind of van de samenleving in het geding is, hieronder valt bijvoorbeeld Veilig Thuis.

Lokale teams: Een algemene term voor teams die lokaal georganiseerd zijn, zoals een wijkteam of een buurtteam.

Specialistische geestelijke gezondheidszorg (specialistische GGZ): Verleent hulp aan mensen met ernstigere, complexe psychische problemen en aandoeningen, waar ook Molendrift onder valt.

Tweedelijnszorg: De zorg van alle hulpverleners waarvoor je een verwijzing nodig hebt. Dit is bijvoorbeeld revalidatie en psychische hulp.

Vrijwillig kader: Hulp die wordt geboden op vrijwillige basis, waar het voorliggend veld onder valt. Ook een aantal organisaties uit de tweedelijnszorg vallen hieronder, zoals Molendrift.

Voorliggend veld: De populatie van dit onderzoek; professionals uit lokale teams, zoals wijkteams, buurtteams en Centrum voor Jeugd en Gezin.

Wijkteams: Teams die in een specifieke wijk of postcodegebied binnen de gemeente werken, dichtbij de burger.

Bijlage 2

Het Interviewschema

1	Introductie op het interview Bedanken dat de respondent tijd heeft gemaakt en mee wil werken aan het onderzoek. Molendrift heeft ons deze onderzoeksopdracht gegeven, om ervoor te zorgen dat er uiteindelijk een meer doorgaande lijn tussen het voorliggend veld en de specialistische GGZ komt. Uiteindelijke doel van het onderzoeksproject Molendrift: verbeteren van preventieve zorg rondom complexe scheidingen. Doel van ons onderzoek: situatie in kaart brengen in het VV. Daarbij kijken we naar het signaleren, beoordelen, bespreekbaar maken en handelen bij complexe scheiding. We gebruiken geen namen, het is anoniem. In hoeverre mogen we aangeven dat bepaalde uitspraken van jou in deze gemeente zijn gedaan? We nemen het interview op door middel van een voice-recorder. Het programma voor het beeldbellen waarborgt de privacy, we werken in een beveiligde omgeving. In totaal hebben we met 15-20 professionals een interview. We schrijven naar aanleiding van deze interviews een rapport voor Molendrift. Na afronding van het onderzoek ontvangt je dit rapport van ons. Voor deze eerdergenoemde en een aantal andere zaken hebben we jouw schriftelijke toestemming nodig. Dit doen we door middel van een toestemmingsformulier. *DELEN TOESTEMMINGSFORMULIER EN BESPREKEN* We zullen je na afloop van het interview dit formulier via de mail toesturen, met hierbij het verzoek om deze ondertekend weer terug te sturen. Voor dit interview hebben we drie kwartier tot een uur uitgetrokken. Af en toe zal ik steekwoorden noteren, dit helpt mij bij het luisteren en eventueel bij het samenvatten. Is dit akkoord voor jou? De andere persoon woont het gesprek bij om te observeren en zo nu en dan een aanvulling te geven. In dit interview komen acht verschillende onderwerpen aan bod. Methodieken waarmee je werkt, casuïstiek op het gebied van scheidingen, welke hulpvragen je tegenkomt. Als we volgens jou belangrijke onderwerpen daarna nog niet besproken hebben is daar aan het einde van het interview ook nog ruimte voor. Heb je nog vragen? Nee, dan wil ik nu graag starten met het interview.
2	Algemene gegevens Ik wil graag eerst wat algemene informatie verzamelen. Functie Taken/verantwoordelijkheden Hoe lang in dienst? Dit waren de algemene vragen. Dan wil ik nu graag beginnen met het eerste onderwerp, nl. Organisatie en beleid.

3	Topic Organisatie en beleid
	<i>Het kan soms zo lijken dat ik weinig weet, door de vragen die ik stel. Dit doe ik puur om erachter hoe jij bepaalde dingen beleeft en om zoveel mogelijk informatie te kunnen verzamelen.</i> Kun je iets vertellen over jouw organisatie?
	<i>Alternatief: Op welke manier zit deze organisatie in elkaar?</i>
	Subtopics: • In hoeverre zijn er ervaringsdeskundigen in jullie team? - Op welke manier maken jullie hier gebruik van? • Op welke manier wordt de beleidsvoering binnen jouw organisatie bepaald? • Wat betekent het uitvoeren van de beleidsvoering voor jou in het dagelijks werk? • Op welke manier komt de beleidsvoering naar voren bij hulpverlening bij scheiding?

4	Topic Complexe scheiding
	Er zijn veel verschillende definities over een complexe scheiding, ofwel vechtscheiding. Om ervoor te zorgen dat er geen misvatting ontstaat over de definiëring willen we je vragen: Wat versta je onder het begrip complexe scheiding?
	<i>Alternatief: Wat versta je onder het begrip vechtscheiding?</i>
	Subtopics: • In hoeverre wordt deze definitie teambreed gehanteerd? • Wat maakt het verschil tussen een scheiding en een (mogelijke) complexe scheiding?

5	Topic Huidige situatie. Eerst over scheiding daarna over complexe scheiding.
	Welke hulpvragen kom je tegen met betrekking tot scheiding?
	<i>Alternatief: Kun je voorbeelden geven van casussen die je tegenkomt met betrekking tot scheiding?</i>
	Subtopics: • Complexe scheiding • Hoe vaak heeft u te maken met een casus rondom complexe scheiding? • Welke hulpvragen spelen er rondom kinderen bij scheiding?

6	Topic Signaleren en beoordeling
	Op welke wijze voer jij de signalering en beoordeling uit bij een scheiding?
	<i>Alternatief: Wat doet je op het gebied van signaleren en beoordelen bij een scheiding?</i>
	Subtopics: • In hoeverre wordt er gebruik gemaakt van meetinstrumenten/protocollen/draaiboek? In hoeverre komen vaste gespreksonderwerpen aan bod? • Op welke manier wordt problematiek rondom kinderen bij scheiding gesignaleerd en beoordeeld? • Hoe bevragen jullie ouders over de situatie van de kinderen? • Wat doen jullie daar vervolgens als hulpverleners mee? • Als je kijkt naar jouw eigen hulpverlening: Wat zijn voor jou sterke punten?

	• Wat zijn voor jou verbeterpunten? • Evt. behoefte
--	--

7	Topic Bespreekbaar maken
	Op welke manier maak je problematiek bespreekbaar bij een scheiding?
	<i>Alternatief: Wat doe je op het gebied van het bespreekbaar maken van een scheiding?</i>
	Subtopics: • In hoeverre wordt ervaringsdeskundigheid in het bespreekbaar maken gebruikt? • Op welke manier worden situaties met betrekking tot kinderen bespreekbaar gemaakt? • Hoe bevragen jullie ouders over de situatie van de kinderen? • Wat doen jullie daar als hulpverleners mee? • Als je kijkt naar jouw eigen hulpverlening: Wat zijn voor jou sterke punten? • Wat zijn voor jou verbeterpunten? • Evt. Behoefte

8	Topic Handelen
	Welke handelingen mogelijke handelingen voert jij uit bij een scheiding?
	<i>Alternatief: Je noemde al dat je *HANDELING* Welke handelingen voer je daarna nog meer uit?</i>
	Subtopics: • In hoeverre zijn er tools voor het bepalen van handelingsalternatieven? • Kun je iets vertellen over de redenen om door te verwijzen naar een andere professional of organisatie? • In hoeverre wordt ervaringsdeskundigheid in het handelen bij scheidingen gebruikt? • Op welke manieren wordt er gehandeld bij problemen rondom kinderen? • Als je kijkt naar jouw eigen hulpverlening: Wat zijn voor jou sterke punten? • Wat zijn voor jou verbeterpunten? • Evt. Behoefte

9	Topic Thema's
	We hebben het gehad over *THEMA* Zijn er nog andere factoren die je tegen komt?
	<i>Alternatief: We hebben het al gehad over het onderwerp kinderen. Je noemde ook al kort iets over *THEMA*, kun je wat meer vertellen over de rol die dit kan spelen in een scheiding?</i>
	Subtopics: • Sociaal netwerk • Kinderen • Financiële situatie • Ruzies • Emotie • Zijn er nog andere factoren die risicofactoren of faciliterende factoren zijn?

10	Topic Behoeften
	Als je met een open blik en zonder beperkingen denkt aan wat jij wenst. In hoeverre zijn er dan voor jou behoeften met betrekking tot de hulpverlening bij scheidingen?
	<i>Alternatief:</i> <i>Probeer niet in beperkingen te denken: wat zou jij graag willen.</i> <i>Waar heb je behoefte aan wanneer het gaat over het bieden van hulp bij een scheiding?</i>
	Subtopics: • Complexe scheiding • Evt. Behoeften: afstemmen op wat gezegd is ○ Behoeft signaleren/beoordelen ○ Behoeft bespreekbaar maken ○ Behoeft handelen ○ Behoeft kinderen • Meetinstrument ○ Huidige situatie: meetinstrumenten -> beweegredenen gebruik/niet ○ Behoeft aan meetinstrument ○ Wanneer zou een meetinstrument meerwaarde kunnen hebben? ○ Wat is ervoor nodig om instrumenten te gebruiken?

	Afsluiting: Om er zeker van te zijn dat ik een volledig heb begrepen geef ik een eindsamenvatting, je mag mij onderbreken met eventuele toevoegingen/verbeteringen. Eindsamenvatting geven Is er nog iets wat je hebt gemist? Wil je zelf nog iets kwijt? Ik wil je hartelijk bedanken. Ik verwerk deze gegevens anoniem in een rapport voor Molendrift. Heb je verder nog vragen? (Apparatuur uit) Hoe was het interview voor je? Mocht je later nog behoefte hebben om te reageren dan kan dat. Je kan me altijd mailen. Dan wil ik je nogmaals hartelijk bedanken voor de waardevolle bijdrage.

Inleiding

Dit codeboek van het onderzoek 'Strijd om andermans strijd' is een inductief en deductief codeboek. Dat wil zeggen dat de codes zijn geformuleerd op basis van de leidraden van de interviews met in totaal zestien respondenten binnen het onderzoek. De respondenten zijn professionals uit het voorliggend veld in Noord-Nederland.

Aandachtspunten bij het gebruik van het codeboek:

- Het codeboek bestaat uit 3 kolommen:
 1. Code
 2. Omschrijving (van de code)
 3. Voorbeeld (ter illustratie wordt een voorbeeld gegeven van een citaat uit de data dat de betreffende code krijgt)
- De codes zijn in verschillende categorieën ingedeeld:
 1. **Werkervaring**
 2. **Organisatie**
 3. **Definiëring complexe scheiding**
 4. **Hulpvragen**
 5. **In kaart brengen**
 6. **Handelen**
 7. **Thema's**
 8. **Behoeften**
 9. **Sterke punten en verbeterpunten**
- Iedere categorie bestaat uit subcategorieën. In principe worden zowel de hoofdcategorieën als de subcategorieën gebruikt. Bij de categorieën in kaart brengen en sterke punten en verbeterpunten wordt geen gebruik gemaakt van de hoofdcategorie, mits een citaat niet valt onder een van de subcategorieën.

Afspraken coderen

- Blijf bij het coderen zo dicht mogelijk bij de letterlijke tekst.
- Naast ervaringen en emoties worden ook suggesties en meningen gecodeerd.
- Het gaat alleen om de tekst van de respondent.
- Een code omvat een alinea of een stuk tekst of een quote.
- Een quote/alinea/stuk tekst kan in principe **één** code krijgen, met enkele uitzonderingen van maximaal **twee** codes.

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
1. Werkervaring Het gaat om het aantal jaren ervaring, de ervaring met scheidingsproblematiek in het werk en wat de functie van de respondent inhoudt.	Wanneer een respondent algemeen iets vertelt de werkervaring die hij/zij heeft in het aantal jaren of hoeveel ervaring iemand heeft met casuïstiek rondom complexe scheiding.	<i>"Vanaf 1 januari, 2015. Dus eigenlijk al vijf jaar."</i> <i>"Als ik kijk naar sinds ik hier werk, dan heb ik denk ik een stuk of acht complexe scheidingen gehad."</i>
1.1 Functiebeschrijving	Wat zijn de taken en verantwoordelijkheden binnen de functie.	<i>"Ik ben sociaal werker- regisseur. Dat houdt in dat ik me bezighoud met alle hulpvragen op het gebied van de WMO en de jeugdwet. Ik houd me met name bezig met jeugd, jeugd casuïstiek."</i>
2. Organisatie Het gaat om het totale beeld van de organisatie waar de respondent werkzaam is.	Wanneer een respondent algemeen iets vertelt de over de organisatie waarin hij/zij werkt.	<i>"Binnen onze organisatie hebben we het sociaal domein. Dat bestaat uit hulpverlening, WMO en werk en inkomen, dus meer de financiën van het hele gebeuren. Onderdeel is natuurlijk ook het beleid. Daarnaast ook nog ehm schoolmaatschappelijk werk en de leerplichtambtenaar, dat valt allemaal binnen het gebiedsteam. Samen zorgen we ervoor dat wij in contact zijn met alle burgers."</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
2.1 Beleidsvoering	Op welke manier vindt de beleidsvoering plaats, in hoeverre hebben zij hier inspraak op en hoe wordt dit door de respondent ervaren.	<i>“Er zijn natuurlijk beleidsmedewerkers die zich bezighouden met het beleid in combinatie met de teamleiders en de managers zeg maar. Die zitten gezamenlijk, regelmatig bij elkaar, om het beleid te monitoren, of om het beleid bij te stellen. Er zijn natuurlijk ook expliciet beleidsambtenaren die daar uitsluitend mee bezig zijn.”</i> <i>“Daar is wel enige inspraak in mogelijk. Waar consensus mogelijk is wordt dat bereikt, maar als dat niet mogelijk is dan worden de knopen doorgenhakt door de managementteams en door de directie.”</i> <i>“Ik vind het zelf wel prettig om wat kaders te hebben, waarbij je in hele complexe situaties wel kan zeggen, ja maar zo doen we het met elkaar.”</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
2.2 Beleidsvoering scheiding	Op welke manier vindt de beleidsvoering bij complexe scheiding plaats en hoe wordt dit door de respondent ervaren.	<i>“Daar hebben wij ook een werkafspraken/format voor ontwikkeld. Dus wel dat je eigenlijk altijd in gesprek gaat met beide ouders, als er problemen zijn rondom jongeren in complexe scheidingen.”</i>
2.3 Ervaringsdeskundigheid	In hoeverre wordt er binnen de organisatie gebruik gemaakt van ervaringsdeskundigheid.	<i>“We hebben een paar ervaringsdeskundigen in opleiding. Maar nog niet als zodanig ingezet om echt aan de slag te gaan. Er zijn er wel een paar die worden opgeleid, maar om hier ook echt al bij in te zetten doen we nog niet. Ik geloof niet dat we op dit moment al iemand hebben als ervaringsdeskundige op het gebied van echtscheiding of vechtscheiding.”</i>
2.4 Samenwerking	Op welke manier en met welke personen/organisaties/instanties wordt er samengewerkt.	<i>“Als ik ergens tegenaanloop maak ik het altijd direct bespreekbaar, of met mijn collega's, of met de persoon zeg maar die individueel ondersteund bij de casuïstiek en dan kom ik er vaak wel uit. Of ik bespreek hem anoniem met een jeugdconsulent bijvoorbeeld de casus, dat doe ik ook wel. En als ik echt twijfel</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>dan bel ik gewoon veilig thuis en bespreek ik daar een casus anoniem. Dus ik weet wel een beetje hoe ik de wegen moet behandelen zeg maar, en dan krijg ik gewoon hulp van collega's."</i>
2.5 Werkwijze	Wat is de algemene manier van werken bij scheiding en complexe scheiding en wat is de manier waarop de hulpvragen binnenkomen bij professionals in het voorliggend veld.	<i>"We hebben natuurlijk iedere week onderling overleg, dus we voeden elkaar met onze benadering en onze werkwijze, dus met elkaar groeien we daar ook nog steeds in als team."</i> <i>"Alle manieren kunnen. Door doorverwijzing kan of dat ze uit zichzelf komen. Als de nood hoog is, dan komen ze wel uit zichzelf. Maar mensen worden ook wel eens doorverwezen door de woningbouwvereniging, de huisarts of de gemeente bijvoorbeeld."</i>
3. Definiëring complexe scheiding Het gaat om de opvattingen van het begrip complexe scheiding.	Wanneer een respondent iets vertelt over wat hij/zij verstaat onder complexe scheiding.	<i>"Ik denk dat het een scheiding complex maakt als het ouders echt niet meer lukt om er samen uit te komen. Dus dat er echt ondersteuning nodig is om ervoor te zorgen</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>dat ouders samen beslissingen maken. Als ze dat niet meer kunnen, om wat voor reden dan ook, vind ik het wel een complexe scheiding. Ik vind het ook zeker complex als het ouders niet lukt om samen te handelen in het belang van de kinderen."</i>
3.1 Verschil normale scheiding en complexe scheiding	Wat ziet de respondent als het verschil tussen een normale scheiding en een complexe scheiding.	<i>"Ik denk dat bij een 'normale' scheiding, dan is er sprake van een scheiding waarbij het mogelijk is om afspraken te maken. Afspraken te maken over de omgang, over de hoofdverblijfplaats, over de opvoeding, over alle opvoedzaken wat gaat over de kinderen. Dat er tussen ouders dus gecommuniceerd kan worden op een gezonde manier. Als wel twee ex- partners, maar nog wel als de ouders van kinderen. Op het moment dat het een complexe vechtscheiding is, en inderdaad: daar zit nog een grijs gebied tussen, dan zijn er vooral conflicten. Conflicten tussen ouders die schadelijk zijn voor jeugdigen."</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
4. Hulpvragen Het gaat om voorbeelden van casuïstiek uit het voorliggend veld met betrekking tot scheiding.	Wanneer een respondent algemeen iets vertelt over hulpvragen die hij/zij binnen krijgt vanuit ouders, de kinderen, organisaties en instanties met betrekking tot scheiding.	<i>“Iemand die komt en zegt van: ik ga scheiden, welke stappen moet ik zetten, waar moet ik aan denken, wanneer kan ik wat doen. Of ouders die zeggen dat de communicatie niet verloopt en dat ze daar hulp bij willen, tot ouders die het ouderschapsplan graag aangepast willen hebben of ouders die dat nog niet hebben en wat nog moet komen.”</i>
5. In kaart brengen Het gaat om alles wat een professional doet met betrekking tot het in kaart brengen van scheiding.	Wanneer een respondent iets vertelt over de manier waarop zij de situatie rondom complexe scheidingen valt, wat niet in te delen is onder de subcategorieën.	<u>Niet van toepassing</u>
5.1 Signaleren en beoordelen	Op welke manier voert een respondent de signalering en beoordeling uit bij scheiding	<i>“Daarbij letten we natuurlijk ook op de zorgsignalen van de kinderen, in hoeverre hebben zij er last van. Mochten die signalen echt sterk zijn, dan betrekken we ook altijd de jeugdconsulent erbij.”</i>
5.2 Meetinstrument	Op welke manier en in hoeverre wordt er gebruik gemaakt van meetinstrumenten bij het signaleren en beoordelen.	<i>“We hebben in ieder geval wel voor de veiligheid van kinderen echt meetinstrumenten. Dat is echt om te kijken of</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>we iets voor de kinderen moeten doen, dat is echt de veiligheidssignalering.”</i> <i>“Vragenlijsten worden eigenlijk niet gebruikt, nee.”</i>
5.3 Bespreekbaar maken	Op welke wijze maakt een respondent de scheiding bespreekbaar.	<i>“We leggen ze uit hoe belangrijk een scheiding is en hoe groot de impact hiervan op kinderen is. Dat we ook begrijpen dat ouders ook het beste voor hun kinderen willen, dat wij dat ook willen. Dat het van belang is om de kinderen daarbij goed in de gaten te houden en wat belangrijk en niet belangrijk is voor ze te zien. Dat je eigenlijk gewoon wil weten hoe veilig hun kinderen zijn. Dat wij daar met ze samen daarnaar willen kijken.”</i> <i>“Door middel van driegesprekken. Dus de ouders erbij en een hulpverlener erbij. Dan op tafel leggen wat er op tafel moet.”</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
5.4 Bespreekbaar maken bij complexe scheiding	Op welke manier worden complexe scheidingen bespreekbaar gemaakt.	<i>“Je maakt bepaalde afspraken en je merkt al gauw als ouders bepaalde afspraken niet nakomen en dat maak je dan eigenlijk bespreekbaar. Dit is op vrijwillige basis, ik wil dat jullie meewerken, het is voor jullie, het is jullie plan en niet mijn plan. En als je merkt dat een heel aantal afspraken gewoon echt niet goed verloopt maak je dat ook gewoon bespreekbaar.”</i> <i>“Je probeert natuurlijk meerzijdig partijdig te zijn. Dus onafhankelijk. Dat je je niet heel erg laat meeslepen door een of beide ouders of anderen. Dat je wel steeds daarop gericht bent. En je gesprekken ook doet, van wat is het belang van jullie kind.”</i>
5.5 Tools bij bespreekbaar maken	In hoeverre en op welke manier wordt er gebruik gemaakt van tools bij het bespreekbaar maken.	<i>“Daar hebben we wel wat dingen in. We kunnen ook nog een veiligheidsplan maken. Als we echt het idee hebben dat het niet goed gaat, dan moet er een veiligheidsplan komen.</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>Die moet dan ook door beide ouders getekend worden."</i>
6. Handelen Het gaat om alles wat een professional doet met betrekking tot handelen rondom scheiding.	Wanneer een respondent iets vertelt over de wijze waarop hij/zij handelt bij scheiding, wanneer de signalen in kaart zijn gebracht en de scheiding bespreekbaar is gemaakt.	<i>"Ik ga meestal het gesprek aan. Dat is toch wel mijn hoofdhandeling. Vertrouwen winnen, vertrouwen uitstralen, rust uitstralen en een intake doen. Dan kijk ik hoe serieus de zaak is."</i> <i>"Er zijn verschillende soorten Jeugdhulp beschikbaar: een ONS traject, KIES, er zijn er diverse vormen van. Dat is gespecialiseerd en gecontracteerd, dus daar moeten consulenten ook een indicatie voor schrijven."</i>
6.1 Tools bij handelen	In hoeverre en op welke manier wordt er gebruik gemaakt van tools bij het bepalen van de handelswijze.	<i>"Er is een leidraad die we kunnen gebruiken. Ik gebruik dat ook zeker, omdat dat een stukje houvast biedt bij situaties en dat je dan kan zien: nou, bij die situatie doen we dan globaal gezien dit. Dat geeft mij een soort bevestiging dat ik inderdaad op het juiste pad of de juiste richting zit. Dan kan ik verder en dingen uitzetten."</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
7. Thema's Het gaat om alle onderwerpen die een rol kunnen spelen bij een scheiding.	Wanneer een respondent iets vertelt over onderwerpen die een rol spelen bij scheiding.	<i>"Als iemand zwaar aan de drugs of aan de drank is, kun je ze ook niet samen uitnodigen. Dat heeft dan weinig zin. Dat speelt wel een rol of je ze wel of niet samen uitnodigt. Datzelfde geldt voor psychiatrische problematiek, zoals persoonlijkheidsstoornissen."</i>
7.1 Thema kinderen	In hoeverre en op welke manier speelt het onderwerp 'kinderen' een rol bij scheiding.	<i>"Kijk, een scheiding is wel een probleem voor een kind, maar een kind kan het probleem nooit oplossen."</i>
7.2 Thema financiën	In hoeverre en op welke manier speelt het onderwerp 'financiën' een rol bij scheiding.	<i>"Op het moment dat ouders gaan scheiden, dan moet er ook waarschijnlijk een inboedel verdeeld worden of voor de kinderen gezorgd worden. Als de ene ouder weinig geld heeft, dan zal dat vast een strijdpunt zijn. "</i>
7.3 Thema sociaal netwerk	In hoeverre en op welke manier speelt het onderwerp 'sociaal netwerk' een rol bij scheiding.	<i>"Als je mensen om je heen hebt, die zeggen: dat moet je niet pikken en je moet ervoor gaan, dan wordt het natuurlijk ontzettend lastig. Netwerk is wel heel belangrijk in hoe de scheiding verloopt."</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
7.4 Thema ruzie	In hoeverre en op welke manier speelt het onderwerp 'ruzie' een rol bij scheiding.	<i>"Ruzies zijn er regelmatig, we hebben dat ook wel eens gehad met een stel, deed ik het samen met een collega en daar waren ook heel veel ruzies en daarom ging eigenlijk die zoon niet meer naar de vader toe en dan gaan we in gesprek met de ouders en dan stellen we eigenlijk soms heel simpel afspraken op."</i>
7.5 Thema emotie	In hoeverre en op welke manier speelt het onderwerp 'emotie' een rol bij scheiding.	<i>"En emoties mogen er zijn, dat zeggen wij altijd, maar het moet wel veilig zijn voor beide partijen."</i>
8. Behoeften Alle behoeften die er leven bij een professional, wanneer het gaat om de hulpverlening bij complexe scheiding.	Wanneer een respondent algemeen iets vertelt over behoeften met betrekking tot hulpverlening bij complexe scheiding	<i>"Ik zou het heel fijn vinden als mensen in dat stadium al bij ons komen. Dan kun je nog veel meer doen dan wanneer mensen al in een verder stadium bij ons komen. Dan is alles al klaar en dan moet je roeien met de riemen die je dan nog hebt. In een vroeg stadium kun je nog heel veel samen bespreken."</i>
8.1 Behoeften signaleren en beoordelen	Welke behoeften heeft de respondent met betrekking tot het signaleren en beoordelen bij een scheiding.	<i>"Ik zou bij de aanmelding wel willen dat je onderscheid maakt, dat je bij de hulpvraag al gelijk goed kijkt wat er aan de hand is. Dat je</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>daar al vrij snel onderscheid maakt of je te maken hebt met een gewone vraag, financieel of iets anders.”</i>
8.2 Behoeften bespreekbaar maken	Welke behoeften heeft de respondent met betrekking tot het bespreekbaar maken bij een scheiding.	<i>“Ik zou wel een soort lijstje met onderwerpen waar je aan moet denken bij een echtscheiding. Dat zou ik wel een goed idee vinden”.</i>
8.3 Behoeften handelen	Welke behoeften heeft de respondent met betrekking tot het handelen bij een scheiding.	<i>“Dat we eigenlijk een sluitend hulpverleningsaanbod krijgen voor alle inwoners van de gemeente. Dus als de zaak bij de rechter komt, dat die eerst zegt: ga eerst naar de gemeente toe en dat verplicht ik je.”</i>
8.4 Behoeften meetinstrument	Welke behoeften heeft de respondent met betrekking tot een meetinstrument bij scheiding.	<i>“Ik ben niet zo heel erg van de meetinstrumenten. Ik zou wel een soort lijstje met onderwerpen waar je aan moet denken bij een echtscheiding.”</i> <i>“Als zij al zoiets gebruiken, zou dat eigenlijk ook al heel gaaf zijn. Wat ik me kan herinneren van dat instrument is dat je daar</i>

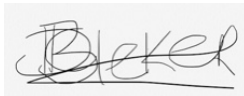
Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>helemaal niet een universiteit voor gedaan moet hebben, maar het is heel makkelijk en overzichtelijk. Mijn behoefte is dan misschien één of twee overzichtelijke instrumenten die medewerkers helpt om in gesprek te gaan met gescheiden ouders."</i>
9. Sterke punten en verbeterpunten Alle zaken die de respondent als positief of negatief ervaart rondom de hulpverlening bij scheiding.	Wanneer een respondent iets vertelt met betrekking tot de sterke punten en verbeterpunten rondom scheiding, waarbij dit niet valt onder de subcategorieën.	<u>Niet van toepassing</u>
9.1 Sterke punten	Wat zijn volgens een respondent sterke punten in de hulpverlening bij scheiding.	<i>"Wij proberen door middel van deze woorden hun gedrag te bespreken, dus echt in hele simpele taal te zeggen wat we zien, wat het verschil is tussen ouders en wat de impact is. Dat is wat ik denk dat consultants heel goed doen, is dat bespreken met de ouders." "In ons team ben ik er wel trots op dat we steeds meer het hele verhaal willen zien."</i>
9.2 Verbeterpunten	Wat zijn volgens een respondent verbeterpunten in de hulpverlening bij scheiding.	<i>"Dat zijn vloeiende lijnen. In onze hulpverlening hebben we dat heel erg begrenst, van: dit is vrijwillig en dat is</i>

Code	Omschrijving	Voorbeeld uit de data
		<i>gesloten. Nee, dat moeten vloeiende lijnen zijn.”</i> <i>“Dat is wel wat ik denk dat wij meer zouden kunnen doen, is dat we echt inderdaad tijdens netwerkoeverleggen het hele netwerk mee hebben.”</i>
9.3 Handelingsverlegenheid	In welke mate ervaart een respondent handelingsverlegenheid	<i>“Ik denk dat wij het nog altijd best wel lastig vinden om om te gaan met ruziënde ouders. Dat is altijd nog wel lastig. Dat merk ik bij mezelf soms ook wel, dat je soms zo hard aan het werk bent. En dan denkt: ‘ja, de ouders moeten zelf aan de bak met elkaar.’ Dat bemiddelen is wel echt een lastige.”</i>

Zorgvuldigheidsmaatregelen onderzoek door studenten Toegepaste Psychologie

Project / vak / studieonderdeel:	Afstudeeronderzoek
Docent / coach:	Dorien Petri
Onderwerp:	Complexe scheidingen
Begin- en eindtijd van het onderzoek:	10-02-2020 tot 02-06-2020
Beschrijving van het onderzoek (kort maar volledig):	Vanuit de specialistische GGZ ziet Molendrift regelmatig casuïstiek waarbij sprake is van een complexe scheiding. In samenwerking verschillende organisaties en teams uit het voorliggend veld is een onderzoeksproject gestart over de inschakeling van hulpverlening bij (vecht)scheidingen. Mogelijk wordt dit project ook uitgebreid naar andere gemeentelijke teams. Het gaat om een aanpak van de eerste vraag in het voorliggend veld tot en met de gespecialiseerde hulpverlening bij complexe scheidingen. Doelstelling van het project is om elke vraag rondom scheiding zo gericht en vroeg mogelijk op te pakken en daarmee de kans op latere complexe scheiding te voorkomen.

Ondergetekende(n) verklaart (verklaren) zonder voorbehoud en naar waarheid bijgaand formulier te hebben ingevuld in verband met in het kader van de opleiding Toegepaste Psychologie uit te voeren onderzoek.

Naam van de student(en):	Handtekening:
Danique Bleker	
Anna Postma	

Datum: 21-02-2020

	Aankruisen indien van toepassing		Beantwoord onderstaande vragen als in de vorige kolom het vakje met → is aangekruist.	Kan hier redelijkerwijs toch nog schade uit ontstaan? (kruis het juiste vakje aan)	
	A		B	C	
1 Privacy / anonimiteit				Nee	Ja
1.1 Ken je de naam van proefpersonen? Heb je adresgegevens?	Nee ↙	Ja → X	De anonimiteit is gegarandeerd doordat er geen persoonlijke gegevens worden opgenomen in het rapport. Als er een citaat wordt genoemd, verwijzen we naar persoon x. De gegevens worden vernietigd wanneer het onderzoek is afgerond. Hiervoor zijn beide onderzoekers verantwoordelijk. Het is wenselijk om de namen van de lokale teams wel te publiceren, hiervoor wordt toestemming gevraagd aan de desbetreffende respondenten.	X	
1.2 Ken je het e-mailadres van de proefpersonen?	Nee ↙	Ja → X	Als het onderzoek is afgerond worden de e-mailberichten met de respondenten verwijderd. In het mailprogramma wordt naast postvak-in gezocht op bekende e-mailadressen van de respondenten om deze ook in de resterende mappen te verwijderen.	X	
1.3 Beschik je over (andere) persoonlijke gegevens?	Nee ↙ X	Ja →	Zijn deze gegevens nodig? Waarom? (Verder als bij 1.1)	X	
1.4 Komen proefpersonen op foto of op beeld- of geluidband te staan?	Nee ↙	Ja → X	Respondenten komen op een geluidband te staan. Hiervoor is vooraf bij de respondenten toestemming gevraagd. Dit materiaal wordt alleen door de onderzoekers beluisterd voor het coderen van de gegevens. Na afronding van het onderzoek zullen de bestanden worden verwijderd.	X	
1.5 Wordt er gewerkt met bekenden van de onderzoekers?	Nee X ↙	Ja →	Bestaat de mogelijkheid van rolverwarring? Zijn er problemen denkbaar op het gebied van privacy of bijvoorbeeld strijdigheid van belangen en de verhouding die kan ontstaan door een lastige testuitslag? Wat wordt er gedaan om deze problemen te voorkomen? Welke alternatieve oplossingen zijn overwogen en waarom zijn die niet toegepast?	X	

2 Informatie en toestemming					
2.1 Wordt proefpersonen expliciet om toestemming gevraagd?	Ja X ↙	Nee →	Waarom niet?	X	
2.2 Worden proefpersonen vooraf op de hoogte gebracht van het doel van	Ja X	Nee →	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?	X	

het onderzoek / de interventie?	⬇				
2.3 Wordt proefpersonen naar waarheid duidelijk gemaakt wie de opdrachtgever is / welke belangen de opdrachtgever heeft?	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?	X	
2.4 Kunnen proefpersonen deelname weigeren?	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet?	X	
2.5 Kunnen proefpersonen op elk moment stoppen / van verdere medewerking afzien?	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet?	X	
2.6 Wordt het proefpersonen duidelijk gemaakt in welke rol je met ze werkt? (Bijvoorbeeld om van te leren, als medewerker voor een opdrachtgever)	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?	X	
2.7 Wordt proefpersonen de mogelijkheid geboden op de hoogte te worden gebracht van uitkomsten / resultaten?	Ja X ⬇	Nee ➔	Waarom niet?	X	
2.8 Wordt aan proefpersonen onjuiste informatie verstrekt over de opdrachtgever, het doel van het onderzoek of dergelijke.?	Nee X ⬇	Ja ➔	Waarom? Worden proefpersonen achteraf op de hoogte gebracht?	X	
2.9 Zijn (sommige) proefpersonen minderjarig?	Nee X ⬇	Ja ➔	Is toestemming geregeld met ouders/verzorgers? Zo nee, waarom niet?	X	
2.10 Zijn (sommige) proefpersonen wilsonbekwaam?	Nee X ⬇	Ja ➔	Is toestemming geregeld met eventuele andere verantwoordelijken? Zo nee, waarom niet?	X	
2.11 Is er een protocol gemaakt waarin staat hoe en in welke bewoordingen proefpersonen over de punten 2.1 tot en met 2.8 op de hoogte worden gebracht?	Ja ➔ X		Respondenten worden door contactpersonen van het desbetreffende lokale team om toestemming gevraagd. De onderzoekers stellen de respondenten op de hoogte van het doel van het onderzoek, wie de opdrachtgever is, of en hoe ze kunnen weigeren of stoppen, in welke rol de onderzoekers het onderzoek uitvoeren en hoe ze het uiteindelijke adviesrapport kunnen ontvangen.		
		Nee ➔	Waarom niet?		

3 Mogelijke schadelijke effecten					
3.1 Is er tijdens het onderzoek sprake van misleiding van proefpersonen?	Nee X ⬇	Ja ➔	Waarom is dit nodig? Wat is de aard van de misleiding? Wanneer en hoe worden proefpersonen op de hoogte gebracht (debriefing)?	X	
3.2 Kan de proefpersoon door deelname geestelijk, sociaal, fysiek of andere nadeel ondervinden? Denk hierbij <i>onder andere</i> aan bewustwording van iets onaangenaams, in verlegenheid, frustratie of stress worden gebracht, het ongewenst bekend worden van uitkomsten enzovoort.	Nee X ⬇	Ja ➔	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte?	X	
3.3 Kunnen er groeperingen (denk ook aan kwetsbare groepen / minderheden) door deelname aan of bijvoorbeeld uitkomsten van onderzoek of publiciteit erover ervan nadeel ondervinden?	Nee X ⬇	Ja ➔	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte?	X	
3.4 Kunnen organisaties en dergelijke (bijvoorbeeld school of woningbouwcorporatie die er 'slecht' van afkomt) nadelen ondervinden van de uitkomsten van of publiciteit rond het onderzoek?	Nee X ⬇	Ja ➔	Welke nadelen zijn denkbaar? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Zijn betreffende organisaties hiervan op de hoogte?	X	
3.5 Kunnen er op basis van het onderzoek beslissingen worden genomen (door bijvoorbeeld opdrachtgever) die nadelig kunnen zijn voor bepaalde (groepen) mensen?	Nee X ⬇	Ja ➔	Welke beslissingen kunnen voor wie nadelig zijn? Wat wordt er gedaan om deze nadelen te voorkomen? Wat om de schade te beperken? Zijn proefpersonen hiervan vooraf op de hoogte? Zijn andere betrokkenen hiervan op de hoogte?	X	
3.6 Kunnen uitkomsten / testuitslagen schokkend / naar zijn voor de betrokkene?	Nee X ⬇	Ja ➔	Worden er vooraf afspraken gemaakt over de bespreking van de uitkomsten / uitslagen? Is er de mogelijkheid van opvang, nazorg of doorverwijzing geregeld?	X	

4. Afweging voor- en nadelen					
Als er in het voorgaande zaken zijn waarmee proefpersonen of anderen te kort kan worden gedaan, staan daar wellicht voordelen van het onderzoek tegenover (verbetering van de situatie van mensen, onderwijs-/leerdoeleinden, verdiensten e.d.). Zijn er zulke voordelen?	Ja X	Nee ➔	Welke voordelen zijn dat? In hoeverre wegen de nadelen op tegen deze voordelen?		

“Toestemmingsformulier deelname aan onderzoek (complexe) scheidingen”

- Ik neem deel aan het onderzoek naar complexe scheidingen, dat wordt uitgevoerd in samenwerking tussen de Hanzehogeschool en Molendrift. Het doel van het onderzoek is mij bekend, namelijk: het in kaart brengen van de situatie in het voorliggend veld met betrekking tot signaleren beoordelen, bespreekbaar maken en handelen bij (complexe) scheidingen. Dit doen we door in gesprek te gaan met professionals in het voorliggend veld over hun ervaringen met scheidingsproblematiek. De data, gesprekken, die worden verzameld dragen bij aan dit doel. Dit onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoek, waarvan het doel is om preventieve zorg rondom (complexe) scheidingen te verbeteren.
- Ik ben naar tevredenheid over het onderzoek geïnformeerd.
- Ik ben ervan op de hoogte dat ik de mogelijkheid heb om het eindproduct via de mail te ontvangen.
- Ik weet dat dit onderzoek gaat over mijn ervaringen met scheidingsproblematiek en dat het geen onderzoek is naar zwakke punten in de hulpverlening.
- Ik heb mijn vragen over het onderzoek kunnen stellen. Deze zijn naar tevredenheid beantwoord.
- Ik heb goed kunnen nadenken over mijn deelname aan het onderzoek.
- Ik weet dat meedoen vrijwillig is en dat ik mijn toestemming kan intrekken op ieder moment van het onderzoek. Daarvoor hoef ik geen reden te geven.
- Ik weet dat als ik mij terugtrek, mijn gegevens tot dat moment gebruikt kunnen worden, tenzij ik ook vraag om de reeds verzamelde gegevens te wissen.
- Ik geef toestemming voor het verzamelen, bewaren en gebruiken van mijn gegevens voor onderzoek met het eerder beschreven doel.
- Ik geef toestemming voor het gebruik van mijn anonieme gegevens binnen dit onderzoek. Deze gegevens kunnen worden gelezen door professionals binnen Molendrift en door twee beoordelaars binnen de Hanzehogeschool te Groningen.
- Ik geef toestemming voor hergebruik van mijn anonieme gegevens na dit onderzoek voor nu nog onbekend onderzoek dat binnen het onderzoek naar (complexe) scheidingen valt. Hierbij worden de erkende ethische normen voor deze vorm van wetenschappelijk onderzoek in acht genomen.

Naam deelnemer: Handtekening: Datum : __ / __ / __

Naam onderzoeker: Handtekening: Datum : __ / __ / __
